

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT

Digitized by Google

KORT BEGRIP
DER
REDERYKKUNST,
DOOR
DAVID VAN HOOGSTRAATEN.

*Te Amsterdam
by Gerard onder de Linden.*

V. Vertolje del.

BEGINSELEN
OF
KORT BEGRIP
DER
REDERYKKUNST,

Tendienst der Tael-en Dichtlievenden
opgesteld

DOOR

DAVID VAN HOOGSTRATEN.

TE AMSTERDAM,
By GERARD ONDER DE LINDEN
1725.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY 101

LECTURE NOTES

PROFESSOR [Name]

F. Deems inv. et fecit.

A E N D E N

E D E L E N A C H T B A E R E N

H E E R E ,

M^r. H A R M E N H E N R I K

V A N D E P O L .

S C H E P E N E N R A E D T

enr. enr.

H Elaes! Rechtschaepen telg van dien be-
roemden stam,
Sicraedt van Amsterdam,

* 4

Dat

Dat uwen Vriendt, gered te kroonen uwe
hairs,

Met dankbre roozeblaeren

Die gunste blyft ontzegt en myn te droeve
plicht

Vereischt, in treurig dicht,

Aen u, O VAN DE POL, met traenen in
haer oogen,

Zoo schielyk niet te droogen,

Te wyden vol van rouw het allerlaetste pandt

Van myn HOOGSTRAETENS handt.

't Was ook 's mans laetste wensch, die aen de
veege lippen

Uw' naem noch liet ontglippen,

Dien zyne dankbaerheid, die blanke zuivre
deugd,

Nooit noemde dan met vreugdt,

Het was zyn laetste wil, dat op dit werk de
straelen

Uws Stamnaems mochten daelen :

Die wil is my een wet, en 't was nochtans ge-
schiecht,

Al lag die wil daer niet.

Geen huis, waer aen de man, dien duizenden be-
schreyen,

Verlaegen om 't verscheyen ;

Geen stam, waer aen zyn hart door Edelaerdig-
heid,

Zoo tээр was toegezeit.

Zyn zorg wees u het spoor van Deugd en Wee-
tenschappen,

Hy

Hy ondersteunde uw stappen.
 Zyn zucht hing oover u, en toont, zelfs na zyn
 doodt,
 Het geen de borst besloot.
 Ubreng ik, in zyn plaets, een keten schrandre
 lessen,
 Schenkaedje van Godeffen.
 Daer elke schaekel, die zo heerlyk zich ont-
 vouwt,
 In 't oog blykt klinkklaer gout.
 Deeze is de keten daer de Alcides onzer Vae-
 deren,
 Het volk door deedt vergaederen,
 Die hechtendé aen hun oor verknocht aen zyne
 tong,
 Wanneer hy heilig zong.
 En, in verbloemdetaelden lof der dappre Helden,
 By dapperen deedt gelden.
 't Is Orfeus toverzang, die rotzen, wildt, en vee,
 En 't woudt vergaeren deé.
 Hier vloeit voor 't keurig brein een bronner om
 te roemen,
 Hier bloeit een beemdt vol bloemen.
 Men tast' met plompen handt niet driftig overal,
 Of leeze by geval.
 De schoonste looten, die men weelderig ziet
 groeien
 Verwildren zonder snoeien.
 En 't ooft is al te wildt, of wrang en zonder geur,
 't En zy men ent met keur.

Wel aen, beleefde Man, ontfang, ontfang de
 blaëren,
 Daer bijen Honig gaeren.
 Die valt in Neêrlants veldt, zoo wel als op
 Hymet,
 Natuur heeft eene wet,
 De Dichtkunst ryzende door vreemde en zuivre
 vonden
 Blyft aen geen lucht gebonden,
 En onze moedertaal is wel zoo ryk, dat zy
 Voor geen wyke in waerdy.
 Ontfang, terwyl Aftreë in 't midden van de
 Vaederen
 Met blyfchap u ziet naederen,
 Den boozen tot een straf, den vroomen tot een
 vreugdt,
 Iets waerdig uwe deugdt.
 Ontfang van myne handt, tot diens gedachte-
 niffen,
 Wiens byzyn wy nu miffchen,
 Dit dat uw eigen is, en zoo hy zulx verdient,
 Ontfang by 't werk een' vriendt.

P. VLAMING.

Amfterdam den tweeden
 van Sprokkelmaandt
 MDCCKXXV.

A E N D E N

L E Z E R.

DERTIG of meer jaren
zyn 'er verloopen sedert ik
dit ontwerp op het papier
gebragt heb, meest ten dienst
der dichtlievende jeugt, of zy misschien
te brengen ware tot kennisse der Tael-
cieraden, by Grieken en Latynen ge-
bruikt, die de eerste vinders en uit-
werkers der welsprekenheit geweest
zyn. Echter heb ik het niet uitge-
geven, en 'er my alleen van bedient
tot onderrechtinge van jonge ver-
nufsten, waer in ik eenige zaden van
bequaemheit tot de Dichtkunst be-
speurde, die zich vooral van de sie-
raden, hier aengewezen, bedient,
als zonder welke zy arm en behoef-
tig is. Dat ik het voorts onder my
hieldt, schoon meenigmael gebeden en
ge-

A E N D E N L E Z E R.

gesmeekt om de uitgave, is ten deele geschiedt omdat ik wist hoe weinig deze aenmerkingen geagt, ja datze voor kinderlyk en onnut worden uitgekreten: ten deele omdat ik hoopte dat iemand der geesten van onzen tydt voor my dit werk wel verrichten zou, waer van D^r. Ludolf Smids ons opentlyk hope gegeven had in zyne Aenmerkingen op onze Nederduitsche spreekwyzen, waer in hy eene Rederykkunst belooft, die verrykt zou zyn met *zeer schoone voorbeelden van Taelsieraden* (Tropi en Figurae by de Latynen gebeten) *uit de nieuwste Treurspelen onzer Toneeldichteren, behalven Vondel en zyne tydtgenooten opgezocht en te zamen getrokken.* Uit welke woorden genoeg blykt dat hy het zelve voornemen met ons gehad hebbe, schoon hy het noit volvoert of ten minste noit bewys gegeven heeft, dat hy het volvoert had, het zy dat hem zyne bezigheden omtrent het nasporen der Roomsche en

Ne-

A E N D E N L E Z E R .

Nederlantsche outheden (want van beide heeft hy merkelyke proeven gegeven) te rug gehouden hebben, of de vrees voor het bedillen der muggezifteren, die veelyts berispen het geenze niet verstaen, belet hebbe met zulk een nutbaer werk voort te varen. Ondertusfchen gaf Willem Sewel by zyne Spraekkkunst eenig ruig ontwerp eener Rederykkunst op, maer dewyl hy dat niet sterkte met de voorbeelden onzer beste Schryveren, heeft hy den wegh niet betreden, dien de heer Smids stondt in te slaen, en daerom den Nederduitschen Letteroeffenaer minder voordeel toegebracht. Van de Rederykkunst, die wy vinden agter de Tweesprake van de Nederduitsche Letterkunst by de Kamer in Liefde Bloeiende in't licht gebracht, en gestelt, meent men, door Henrik Laurenszoon Spiegel (wiens werken onze oude vrient de heer Pieter Vlaming onlangs in een schoon en voege-
lyk

A E N D E N L E Z E R.

lyk gewaedt gesteken, en den Vaderlanderen medegedeelt heeft) spreken wy niet, als weinig aennemelyk, omdat zy in enkel en eenvuldig rym, in dien tydt gangbaer, maer nu ongewilt, gestelt is, en van de * woortwalingen en † woortgestalten handelt in een werk dat den Redenvoerder en leffen geeft, waer op wy hier niet oogen, dewyl wy in deze beginselen alleen hulpmiddelen verschaffen, waer mede de Redevoerder zyne rede kan sieren en haer luister byzetten, latende de regels, die hy behoeft, aen anderen over, zoo wel als die de opzegkunst betreffen, die niet behoort tot het inwendige sieraadt der rede, maar alleen van buiten aenkomt, en daerom den Redevoerder, Toneelspeler, of opzegger eigen is; daer wy de Rederykkunst hier alleen nemen als dienende tot sieraadt der rede, die daerom zich enkel bezig hout met de leffen

* Tropi.

† Figurae.

A E N D E N L E Z E R.

fen der * Uitsprake, die in Woortwiffelingen en Woortgestalten beflaet, en met oordeel gebruikt moet worden van den Redevoerder, wiens wit alleen is den toehoorder te bewegen, en in zyn gevoelen te brengen, waer toe hy behoeft de vinding der bewyzen ter stoffe dienende, en hem aengewezen in de boeken, die eenen rechtschappen Redevoerder vormen, die den top zyner volmaektheit bereikt als hy weet hoe hy zyne bewyzen en dringredenen moet schikken en in orde brengen, en van welke lichten van woorden en spreuken hy zich bedienen, en eindelyk hoe hy het geen hy te zeggen heeft bequameelyk uitspreken of opzeggen moet. Tot welke kunst de algemeene welsprekenheit vereifcht wort, waer van wy hier maer een deel opgeven. Hier toe hebben wy ons nu te eer laten bewegen, en onzen vrient Gerard Onder de Linden zyn verzoek

* Elocutio.

A E N D E N L E Z E R.

zoek ingewilligt, omdat anderen nevens my en hem oordeelden dat dit werkje niet qualyk voegen zou by het gene wy vooraf over een gedeelte der Spraekkunst hebben uitgegeven, die sedert tot den gront toe is uitgehaelt en verklaert door den onvermoeiden en bykans onbegrypelyken arbeit van den doorzichtigen en vernuftigen heere Lambert ten Kate, wiens gezigt verder is doorgedrongen dan dat van iemand der genen, die of by onze of by onzer voorouderen tyden, zich bemoeit hebben met der vaderlantfche sprake eenig licht by te zetten. Want gelyk de Spraekkunst de regels leeraert van wel te spreken, zoo vinden wy hier de lessen van wel zeggen, welk laetste wy onderscheiden van het eerste, gelyk de Latynen over deze kunsten sprekende tusschen *loqui* en *dicere* ook onderscheit maken, welk onderscheit ook by ons heeft willen doen gelden de Ridder en Drosfaert Hooft, dien de eernaem van den

A E N D E N L E Z E R.

dichtfelen vertellen ons dat een kreeft zyne jongen berispte over hun agter uitgaen, begerende datze zouden voorttreden op de wyze der andere dieren, en niet met den staert voor, en het hoofd agter. De jonge kreeften waren gereedt den last huns vaders op te volgen, maer niet wetende hoe te beginnen verzogten zy hem hun te willen voorgaen, opdat ze zyn voorbeeld mogte volgen. Maer dewyl de vader daer geenen raedt toe wift, gaen nu nogh de kreeften, gelyk te voren, hunnen ouden gang. Even weinig vrucht doen de genen die lessen tot eenige kunst geven, zonder voorbeelden daar by te voegen, waer uit nochtans meenigmael iets aenstonts begrepen wort, het geen men na veel overweging uit de regelen niet begrypen kon. Wy hebben uit de ryke bloemhoven der edelste verftanden van Nederlant, even als de byen, den geurigften en lekkerften honig gezogen, en ruime
plaets

A E N D E N L E Z E R.

plaets gegeven vooral aan den Fenix der Dichteren Joannes Antonides van der Goes, wiens gedichten (want daer in komen deze sieraden meest te pas) overvloeien van aengename Woortwisselingen en Byspreuken daerom te bevalliger, omdat zyne woortvoegingen veeltyts gelukkig gestelt zyn naer den aert der Griexe, tot het navolgen van welke onze moederlyke taal boven de Latynsche veel vooruit heeft, gelyk we elders breeder gemelt hebben. Deze Griexe spreekwyzen doen zich alzins by hem op. In het derde boek des Ystroms:

De deftige Iber, 't hooft met kroonen overladen.

In 't begin der Bellone aen bant:

— *Mavors, 't bekkeneel gekneust in myn gedicht.*

In 't eerste boek des Ystroms:

*Den zeeleeu van Sint Mark het bekkeneel
verplet.*

** 2

We-

A E N D E N L E Z E R.
Weder in de Bellone:

Triton 't booft met liſch bevolchten.

Wy eindigen met de woorden der
genoemde Kamer in Liefde Bloeiende,
*dat Rederykdom is een welſprekende
wysheit, en dat*

*Men zelden die verkrygt alleen door de Natuur,
Of oefſeningsgebruik: maar 't kunſtelyk beſtuur
Vordert in dezen veel, eerſt Nabootſingh, dogh
meest*

Der genen die hier in uitmuntend zyn geweest.

Dat is verre de veiligſte wegh dien wy
den minnaren der welſprekentheit ra-
den te betreden.

PIE.

PIETER VLAMING

A E N D E N

L E Z E R.

Het laetste werk van den geleerden Heere David van Hoogstraeten, bevattende een kort en duidelyk begrip der Rederykkunste, geven wy aen het licht door hem zelveu voltrokken, tot de Voorreden toe, die men ongedrukt onder zyn papieren berustende vondt. 's Mans leeven zal, indien Gods gunst my leeven en gezond-

* * 3

zond-

zondheidt verleent , voor zyn gedichten gezien worden , tot welker uitgave men toebereidzelen maekt. Wat de tael en zanggodinnen aen hem verliezen , beproeft ieder , en ik in 't byzonder , dewyl hy de eenigste was met wien men in dit verval van Letteren en naederende Barbaerscheit en onwetenheidt raedt kon pleegen , dien men nu uit zyn schriften voortaan genoodzaekt is te halen , welke den Nederlander tot eeuwige dankbaerheidt verplichten , wien 't nergens gebeuren mag zoo
ge-

gemakkelyken toegang te ontmoeten tot het onderscheidt der geslachten van onze tael , die hy door dit tegenwoordig werkje getoont heeft zoo ryk te zyn in bloemen en verbloemde spreekwyzen , als de aeloude Grieksche , de tael der Bevalligheden. Elk leeze hier en herleeze dat hem te pas komt, en leere het hooge en laege en middelbaer van eene geregelde Zangkunde onderscheiden van woesten wildzang , op dat men weete wat men doe , om geen wangeluit voor goddelyke Harmonie te ver-

verwekken , waer aen men zich
valschelyk vergaepende , in den
aenvang der dichtkunde aen 't
struikelen geraekt , breekbeen
wordt , en terstont een' an-
der , en , is men by geval zoo
gelukkig , naderhant zich zelven
tot walg strekt. Vaer wel.

BEGIN-

BEGINSELEN
OF
KORT BEGRIP
DER
REDERYKKUNST.

EERSTE HOOFSTUK.

Wat de Rederykkunst en Uitspraek zy.

DE REDERYKKUNST is een Kunst van wel zeggen, waer van de Stoiken de bepaling dus gegeven hebben, dat zy is *ἐπιστήμη τοῦ εὖ λέγειν*, een wetenschap van wel zeggen, gelyk dat by Diogenes Laërtius te zien is. Dit *wel zeggen* bestaet in sierlyk, met kennis en bedrevenheit zich te uiten; het geen niet geschieden kan als met hetgebruiken der beste spreuken en uitgekipte woorden.

De kracht dezer kunst behoorlyk in 't werk gestelt baert wondere uitwerkingen. Waerom Plato op de Sofisten en Rederykkunsteners

A

ver-

2 *Beginfelen of kort Begrip*

verstoort haer den naem gegeven heeft van Blanket- vlei- en toverkunst; en wat des meer is. Aristoteles ook Plato hier in volgende is van gevoelen dat het geheele gestel der * Rederykkunst overtolligh is in eenen wel geregelden staet, als alleen uitgevonden om de verkeertheit des toehoorders. Dit stelt Taleus zoo ter neder, daer by voegende dat de Romeinen de Rederykkunst uit Rome gedreven hebben, en de Turken hedensdaegs onder alle de vrye kunsten van de Rederykkunst alleen eenen afkeer hebben, waer van my niets blykt uit de hedensdaegse beschryveren van dien lantaert. Zeker daer is geen soort van toeredinge, of van blanketfel, of vleiery, of betoovering, waer door die ruwe en onbedreven toehoorders, waer uit geheele staten bestaen, lichter kunnen ingenomen worden dan door de sieraden dezer kunst, als ze te regt te passe gebragt worden. Dit niet tegenstaende hebben beide die Filosofen lof gezogt uit de lessen dezer kunst, en door het bestraffen der zelve haer gemaekt tot een koningin der menschen, wanneerze haer den naem gaven van *Zielroester*. De Romeinen ook zyn eindelyk ontsteken geweest door eene wonderbare begeerte van wel zeggen; en daer is hoop (dit wenscht de zelve Taleus) dat

• Rhetorica.

dat de Turken zagtmoediger geworden, vooral in Griekenlant, de moeder en leermeestresse der welsprekenheit, door dezelve drift zullen geraekt worden.

Twee deelen zyn 'er van de Rederykkunst, de Uitspraek en * Opzegging.

De † Uitspraek is eene opfiering der Rede, die gesproken wort, en vermagh door zich zelve, dat is zonder hulp der opzegging, zeer veel, als zy zich wel verzien heeft van ‡ woortwisselingen en † gestalten, waer in alle hare kracht bestaet.

* Pronunciatio. † Elocutio. ‡ Tropi. † Figurac.

TWEDE HOOFSTUK.

Wat de Woortwisseling zy.

DE Uitspraek is of Woortwisseling, by de Grieken *σχημα*, of Gestalte die den naem van *Figuur* draegt.

De * *Woortwisseling*, in de Rederykkunst, gevoegt agter de Tweesprake van de Nederduitsche taele, ook *Woortwaling* genoemt, is eene Uitspraek, waer door een woort van zyn aengeboren betekenis afgaet en eene andere aanneemt : zoo dat de betekenis eens woorts tweederlei is, eigen namelyk en Sprack-

A 2

kun-

* Tropus.

4 *Beginfelen of kort Begrip*

kunſtigh, en oneigen en Rederykkunſtigh. Want de eigenschap der woorden wort ons door de Spraekkunſt, de oneigenschap door de Rederykkunſt geleert. Zoo verſtaet men in de Spraekkunſt door het woort *Stadt* het gansche beſlagh, zoo als ze gebout is; daer de Rederykkunſtenaers door de *Stadt* ook de inwoners verſtaen, alsze zeggen, *De gansche Stadt was in onruſt*. De Spraekkunſt noemt de Oude of Nieuwe Kerk, en verſtaet de gebouwen der zelve. De oneigenschap door de Rederykkunſt ingevoert leert ons zeggen, *De Kerk gaet uit*, en verſtaet de menſchen die uit de Kerk komen.

Deze Woortwiſſeling is geboren uit noodt, om dat 'er gebrek en engte van woorden was. Want alle taelen in 't byzonder lyden gebrek van eigen woorden, en worden hier door gedwongen vremde en oneigen woorden van buiten te halen. Naderhant is zy in gebruik vermeenigvuldigt door het vermaek en genoege dat zy baerde. Want gelyk de kleederen, die men draegt, eerſt uitgevonden zyn om de koude te weeren, en daerna ook gebruikt om het lichaem ſieraet en aenzien by te zetten: zoo is deze woortwiſſeling eerſt in gebruik geraekt door gebrek, en verder ſtaende gebleven door het vermaek, dat men daer in vondt. Wat het gebrek aengact, ik
weet

weet niet hoe men de bedden, waer in een lusthof verdeelt is, anders zal uitdrukken, als met het woort van *bedden*, dat nogtans by overbrenging oneigentlyk dus gebruikt wort. Joost van den Vondel, de Vorst en Vader der Nederduitsche dichteren, raekt dit aen in het eerste boek zyner Bepiegelingen:

In elke taele, die des menschen zin bediedt

En uitbeelt, spreekt de tong of eigentlyk of niet,

En overbloemt, en neemt het eene voor het ander,

Uit's volxgewoonte, en by de Rederykkunst schrandcr

Gebeziget tot sieraedt van rede: 't zy die treedt

Op voeten en op rym, of klank noch voeten meet.

Als men van Amsterdam spreekt, verstaet men daer door de geboude stadt: maer als men zegt, *het ryk en magtig Amsterdam*, dan kan men daer door niets anders als de inwoners verstaen. Zoo zegt men, als wy boven gemeldt hebben, *De stadt is in roere*, waer door betekent wort dat de inwoners in onrust en beweging zyn, dewyl de stadt, voor zoo veel zy een ondierlyk ding is, zich niet bewegen of roeren kan. Het sieraedt, als men het begrypt, gelyk gezegt is, baert groote kracht. Dus heeft het grooter ingang

6 *Beginselen of kort Begrip*

als men van iemand, die de gave heeft van wel zeggen, zegt: *Geheele stroomen van welsprekenheit vloeien uit zynen mont*, dan wanneer men enkel zegt, *Hy is een welsprakend man*. De dapperheit eens krygshelts blinkt meer uit, wanneer men hem noemt *een blixem des oorlogs*, dan wanneer men enkel zegt, *hy is een dapper helt*. Dus drukt men met het zelve sieraedt de groote droogte, die het gewas verzencht, uit door *dorstige akkerlanden*: omdat ze niet als door water te herstellen zyn. Want naer het zeggen van Cicero, den Vader der Roomsche welsprekenheit, worden alle menschen meer getrokken en vermaekt door vremde, oneigen, en overgebragte uitdrukkingen, dan door eigen, en die den woorden recht toebehooren.

Maer hier staet wel in agt te nemen de nutte les van Quintiliaen in zyn Rederykkunstig Onderwys VIII, b. dat men vooral wel te letten heeft dat men ophoude met dat zelve slach van gelykenisse, woortwisseling, of oneigen tale waer mede men begonnen heeft; den misflag van velen bestraffende, die het begin hunner oneigen rede van een onweder ontleent hebbende, met een brant of neerstorting eindigen; niet zonder het uiterste wangevolg van zaken. De Heer Vollehove, een der voornaemste dichteren van Neder-

Nederlant (by de dichters nu zyn de grootste sieraden der Rederykkunst te vinden, als die op stichting en vermack des lezers en toehoorders toelaggen) trekt dit wytluftiger uit in zyn Gedicht aen *de Nederduitfche Schryver*, te vinden in zyne Mengeldichten, werwaert wy den lezer verzenden.

Omtrent de woortwiffeling nu vint men drie algemeene * Aendoeningen, † Misbruik, ‡ Grootspraek, en † Byspraek. Algemeen wordenze genoemt, omdatze aen alle woortwiffelingen gemeen zyn, hoewelze omtrent eenige veelvuldigh, omtrent andere spaerzaem voorkomen.

Indien de overbrenging of oneigen spreekwys hart en ongelyk valt, wortze *Misbruik*, by de Grieken *κατάχρησις* genoemt. Dus zegt men *de bladen der boeken*, daer bladen eigentlyk tot boomen behooren. Deze oneigenschap blykt uit de spreekwyzen der genen, die'er zich van bedienen, wanneerze zich met een verschooninge der ongewoone uitinge wapenen, op deze wyze : *Hy was een man, om zoo te spreken, die letters gegeten had* ; door welke woorden een geleert man betekent wort, zynde de hardigheit der overbrenging.

A 4

ge

* Affectiones.

† Catachresis.

‡ Hyperbole.

† Allegoria.

8 *Beginfelen of kort Begrip*

ge verzacht door de woorden, *om zoote spreken*. Door zulk een Misbruik zegt ook Hooft in de Nederlantsche Historien, *een zee van zorgen*. Antonides in het tweede boek des Ystrooms daer hy een orkaen beschryft:

Des bemels spongie schynt met een greep uitgewrongen.

Elders echter doet hy dit misbruik der overbrengingen zich te zeer verwarren, sprekende van den blanken boezem eener maegt, dien hy noemt

Het levend sneeu van dat gezielt albast;

daer maer een van beide most bestaen of *sneeu* of *albast*, welke twee dingen van elkander veel verschillende enkel daer in overeen komen dat ze wit zyn, en hier eene en zelve zaek betekenen; want ook *levend* en *gezielt* is hier een en't zelve, dewyl een ongezielt lichaem niet leeft. 'T *sneeu* dan of *albast* des boezems (gelyk wy zeggen) ware meer dan genoeg geweest, om fierlyk zyne meening uit te drukken.

Om de gevoegelykheit dan waer te nemen, waer van wy gesproken hebben, schikke men zich naer de vermaning des zelve Heeren Vollenhove op de gemelde plaets:

De

*De dichter slaet de voeglykheit niet ga,
By wien Godt kroont met balssem van gena,
Pryst snaren eens, zoo ongelyk van toonen.
Men plag met gout of met laurier te kroonen:
Maar balssem riekt, men zalft en beelt'er meê.
Nogh is dit kunst by wiltzang, die de zee
En aerde en lucht en vier dus kloek en schrande
In eenen aem durft slingren doer elkander.*

Hoe Jan Vos, over wien onze Voorouders zich zottelyk verwondert hebben, en wiens zaek onze hedendaegse rymers op hunne wyze nogh willen opnemen, deze voegelykheit gade geslagen heeft, blykt uit dit voorbeeld in zynen Aran en Titus:

———— ——— *Ik laet den scepter slippen,*
Indien ik met myn mont op d'oever van uw lippen.
Magh stranden met een kus. ——— ———

Van hoedanige fraeijgheden die windbreker doorgaens overvloedt. Ik zal'er nogh eene byvoegen uit zyne Medea, over welk toneelstuk wy elders ons oordeel gegeven hebben. Zie daer.

10 *Beginfelen of kort Begrip*

Wy wachten wiltbraet uit ket hof.

Het fchaft ons half gebraden menschen

In fchotelen van gloeiend ftof.

Zeker de Ridder Hooft, hoe verre ook heen geftegen in roem boven alle andere vernuften, waer op ons Vaderlant zich beroemen magh, misbruikt het fieraet der Rederykkunft, waer van wy fpreken, vooral op deze plaats in zynen Geeraert van Velzen: het geen te onverschoonlyker is, omdat zulk een onge-meene en by den gemenen toehoorder onverftaenbaere tael op geen toneel wil geuit zyn. Dus zegt hy, daer hy den opgaenden dagh befchryft:

De Zonne volgt het fpoor van 's ouden Tithons bruit,

En fteekt den hemel al zyn mindere oogen uit.

Dit wil zeggen dat na het verfchynen van den Dageraet, of van Aurore, die de vrou is van Tithon, de zon opkomt, voor wiens komft alle de ftarren, hier de *mindere oogen des hemels* genoemt (want de zon en maen zyn de groote oogen) zinken en ondergaen. Men magh hier wel in agt nemen het geen Vondel in zyne Aanleidinge ter Nederduitsche Dichtkunfte den aankomenden dichter infcherpt:

Ver-

Verfiortge uw vaers naer den styl der Rederykkunste, hael het niet te wyt, maer blyf by eene voegelyke verwe, en binnen het bestek van verstaente willen wezen. Het geen ook dienen kantot onderrechting der genen die in 't rymeloos schryven.

Een gevoegelyk * Misbruik heeft Antonides in zyn Lykdicht op zynen grooten voorganger :

*'Tzy daer by om het hart van eedlen angst beneepen,
Den krygsman daegt te velt, de zee bevloert met
schepen,
En dreigt gansch Christenryk den alderlaetsten slag,
Zoo 't ryk van Mahomet meer aengroeie ingezagb.*

in welk voorbeeld het woort *dreigen*, het geen Antonides van den hoofddichter zegt, niet anders betekent als voorspellen; zynde de zin des dichters enkel, dat het uiterste gevaer gansch Christenryk over 't hooft hangt, zoo de Turken nogh magtiger wierden: in welke betekenis Horatius het woort *minari*, dat is *dreigen*, ook zoo genomen heeft:

Atqui vultus erat magna & praeclara minantis.
[Zyn wezen dreigde ons groote en heerelyke dingen.]

An-

* Catachresis.

12 *Beginfelen of kort Begrip*

Antonides weder in 't eerste boek des Ystroms :

d'aerde mort,

Ontzegt te levren al wat hier bearbeit wort.

De stoutheit nu der woortwisseling (welke naem van stoutheit ook toepasselyk is op het Misbruik, omdat het stoutheit is harde spreekwyzen te gebruiken) wort * Groot-spraek genoemd, als waer door men uitdrukkingen gebruikt, die verre boven de waerheit zyn. By voorbeelt, als men zegt, *witter dan sneeu, zwarter dan pek*, wort de waerheit hier door gekrenkt, dewyl'er niets witter dan sneeu, of zwarter dan pek in de werrelt gevonden wort, en zulke spreekwyzen niet dan by vergrooting of breede uitmeting kunnen gebruikt worden. Te recht zegt de Rederyk-kunst der Kamer in liefde bloeiende :

*Grootspreking zeit iet meer als recht te zeggen voegt,
Uw brief heeft boven schreef my meer als wel vernoegt.*

Van dien aert is ook in het tegendeel de Vermindering, waer door men den personen of zaken minder toeschryft, dan waerlyk in hun is.

Dus

* Hyperbole.

Dus zegt men van een geleert man, *Hy is niet ongeleert* : van een schoone vrou, *Zy is niet leelyk* : van een kostelyk gebout huis, *'T is geen quaeds huis*, en wat des meer van dien aert in gebruik is. Zoo dat Demetrius de Falereer zegt met regt in zyn boek van de Uitspraek, dat alle Gootspraek een onmogelykheit betekent. Evenwel wortze met groot sieraet en voeglykheit gebruikt. Antonides in de Mengeldigten :

Gy ziet om laeg de liefflyke appels hangen

Des boezems, wit als sneeu die d'Alpen dekt.

Vondel in Lucifer :

Laet paerle en paerlemoer u zuiverheit beloven,

Haer schoonheit gaet de paerle en paerlemoer te boven.

Is dan in elke woortwisseling zoo groot een sieraedt, hoe veel grooter moet dat zyn, als 'er vele te zamen komen? Maer men lette hier vooral op het geen wy even uit Quintiliaen hebben bygebragt. Het zamenloopen nu der Woortwisselingen wort by de Rederykkunstenaers * Byspraek genoemd : onder welker soorten Fabius naer Vossius oordeel t' onrecht de Schemprede stelt. Want de

Schemp-

* Allegoria.

14 *Beginfelen of kort Begrip*

schemprede, zegt hy, is een Hooftwoortwisseling: daer de Byspraek noch Hooftwoortwisseling nochte een soort daer van is, maer een enkele aendoening. Want zynde een vervolg van woortwisselingen behelstze geen hooftwoortwisseling, maer wort van de Hooftwoortwisselingen behelst. Maer onder de soorten van Byspraek telt Vossius ook de Verdichtfels, de Raedsels en Spreekwoorden, waer van zyn breede verhandeling nagezien kan worden.

Ondertusschen verschilt de Woortwisseling van de Gestalte hier in dat de eerste bestaet in enkele, de laetste in zamengevoegde woorden. Ten anderen wort in de Woortwisseling de betekenis des woorts verandert, maer zy blijft in haer geheel in de Gestalte.

DERDE HOOFSTUK.

Van de Overnaminge der Oirzaek.

TWEE geslachten van Woortwisselingen zyn'er. Het eerste is * Overnaming en † Schemprede; het tweede ‡ Overdragt en † Vervanging. De Overnaming is een woortwisseling, waer in een woort van oirzaek genomen wort voor een woort eener uit-

* Metonymia. † Ironia. ‡ Metaphora. † Synecdoche.

uitgewerkte zaak, of een woort van onderwerp voor dat van een Byvoegsel, of ook het tegendeel. De Overnaming der oirzake is van eene uitwerkende, of van stoffe. De uitwerkende oirzaak is, waer van een zaak of het uitgewerkte herkomt: gelyk Godt is de uitwerkende oirzaak der werelt, de schoenmaker van den schoen. Derhalven is 'er een Overnaming van de uitwerkende oirzaak, wanneer de vinder of maker wort genomen voor de gevonden of uitgewerkte zaken zelfs. Antonides in 't eerste b. des Ystroms:

*Maer Nereus wert eertyts alleen gepløegt van schepen,
Om schaers van 's nabuurs knst den nooddruft aen te
slepen.*

Hier wort *Nereus*, de Godt der zee, genomen voor de zee zelve, zynde de zin niet anders als, de zee wert eertyts bevaren. Zo zeggen wy, *Hyleest in Spiegel, in Hooft of Vondel*, dat is in de boeken van Spiegel, Hooft, en Vondel geschreven. Deze mannen zyn de makers, en de boeken zyn van hun gemaakt.

De * Overnaming der stoffe is, wanneer de stof genomen wort voor het gene uit de stoffe

ge-

* *Metonymia materiae.*

16 *Beginselen of kort Begrip*

gemaakt is. Want de stof is d'oirzaek, waer uit een zaek is. Dus is het laken de stof van het kleedt, het yzer, de stof van een mes of degen. Zoo wort in de heilige bladen *hout* genomen voor een houten kruis. 1 Pet. II, 24. *Die onze zonden zelf in zyn lichaem op het hout gedragen heeft.* Antonides in 't eerste boek des Ystroms :

Een vliegend vlot mag ons het vaderlant ontdragen.

Hier betekent *vlot* eigentlyk niet anders als een gedeelte van hout, waer van het schip gemaakt is, en wort eigentlyk voor het schip zelve genomen. Dus zegt men *gout* voor gelt van gout geslagen. Dezelve Antonides in het zelve werk :

Het gout regeert het al.

Zoo is in gebruik, *Hy is door het stael gesnevelt*, dat is door eenen staelen of van stael gemakten degen. Vondel in de Altaergeheimnissen:

*Geen Cherubyn keert hier met gloeiend stael
U uit den hof van dit wellustig mael.*

HET

VIERDE HOOFTSTUK.

Van de Overnaminge van 't Uitgewerkte.

DE * Overnaming van 't Uitgewerkte is, als het uitwerkende betekent wort door het uitgewerkte, dat is, als het uitgewerkte gezet wort voor het uitwerkende. Het uitgewerkte nu is het geen van de uitwerkende oirzaak afkomt, gelyk de mensch het uitgewerkte van Godt is : het verwarmen en verlichten der werrelt, het uitgewerkte der zonne. Hooft in 't XIX. boek der N. Historien: *Dus verkeerde de feest en uitgelaten lustigheid in bange droefheit.* Antonides in het II boek des Yfrooms :

Een koude schrik rydt door myn leden.

Vondel in Adam :

Een koude koorts rydt over al myn leen.

Hier wort *Kout* (gelyk *bang* in 't voorgaande exempel van Hooft) genomen voor *Koutmakende*: dewyl de schrik of de koorts niet kout is,

B

maer

* Metonymia Effecti.

maer de menfchen daer van bevangen kout maekt. Dus zeggenwe, *de bleeke doot, de koude winter, de heete zomer, de koele lente, de ongezonde herff* in dezen zelven zin. Zoo dat de Redenvoerders en dichters hier een ryken oogft van byvoegelyke woorden vinden.

V Y F D E H O O F T S T U K .

Van de Overnaminge des Onderwerps.

ONDERWERP is, waer by iet gevoegt wort. Dus is het vier het onderwerp der warmte, de warmte het byvoegfel des viers.

De * Overnaming des onderwerps is, als een naemwoort eigen aen de onderworpen zaek wort overgebracht tot de betekeniſſe eener bygevoegde zaek; of, om korter te ſpreken, als het onderwerp genomen wort voor het byvoegfel: gelyk wanneer een behelzende zaek genomen wort voot de behelzde. Deze Overnaming nu is magtigh in gebruik, wanneer de plaets voor de inwoneren zelfs genomen wort. Vondel in de Inwydinge van het Amſterdamsch Stadthuis:

Hier

* Metonymia Subjecti.

— — — *Hier is een schip gebleven*
En ginder een belant, dat met Turkye sloegh.

Dezelve in het zelve gedicht: *De gansche Stadt waekt op.* Antonides in het eerste boek des *Ystroms: Dat twige ons Kandie.* Dezelve in 't vierde boek:

Gansch Neerlant heeft hier na al zuchtende bevonden
Hoe die gedreigde orkaen van oorlogh heeft gewoedt.

Door dezelve Overnaminge wort ook de plaets overgebracht tot de geplactste dingen: dat is, de plaets wort gebruikt voor de dingen, die op de eene of de andere plaets zyn. Vondel in de *Inwydinge* boven gemekt: *Nu rusten geene bedden.* Vollenhove ook: *De Rechtbank rust.* Het eerste begrypt de menschen die te bedde leggen: het tweede de pleitzaken, die voor deregtbanken verhandelt worden, en nu stil staen; of ook de pleiters zelfs, of rechters die over 't pleit vonnissen. Vollenhove in zyn *Lykzang* op Vondel:

Gelyk de nachtegael zyn wyzen
Nu laeg verandert, dan laet ryzen,

B 2

Met

20 *Beginselen of kort Begrip*

Met hondert orglen hondertmael ,

Veel wiltzangs magh hier 't woudt af leeren :

Maer by alleen blyft triomfeeren :

Hy is en blyft de nachtegael.

Hier wort *wout* genomen voor de vogelen die zich in 't woudt onthouden. Vondel in de gemelde Inwyding van 't Stadthuis :

*Hier berbergt de Cippier ; gelyk rontom gegoten ,
Terwyl by Kerkers spyst , en toeziet op hun sloten.*

Kerkers betekent hier menschen die in de Kerkers zitten.

Dezelve in de Hekeldichten : *De preekstoel lacht de dichters uit.* Pels in Horatius Dichtkunst op onze tyden en zeden gepast :

'T ruim , galeryen , bak , en huisjes zullen schateren.

Vollenhove op de Gedichten van J. Brant : *Gaept de beurs hierom naer tyding.* Dus zegt men , *Hy heeft veel gevordert in de Schole* , dat is , in de wetenschap , die in de schole geleert wort. Antonides in het II. boek des Yftrooms :

Ge-

*Gelyk een boschleeuw in wildernissen brult,
Wanneerze dol van wraek den roover na wil jagen
Die haer verraderlyk de jongen heeft ontdragen,
En 't weerloos nest geschaekt.*

Hier noemt hy het *nest* en verstaet de *jongen*, die eigentlyk weerloos zyn. Vondel in 't III. boek der Bespiegelingen:

*Daer d'arent, die zyn nest leert vliegen in de lucht,
Den oudren wyft het spoor van strenge kindertucht.*

De * Woortwisseling gaet somtyts gepaert met het eigen woort. Vondel in Salomon:

*Maer binnen mompelen de lieden langs de straten,
Dat zy van hunnen Vorst en Vader zyn verlaten,
Hy Hof en Stadt vergeet, op Recht noch Rechtbank let.*

Hier is *Recht* het eigen, *Rechtbank* het on-eigen woort.

Hier toe hoort ook eene † Overnaming, wanneer de Bezitter genoemt, en de zaek die

B 3

be-

* Tropus.

† Metonymia.

22 *Beginfelen of kort Begrip*

bezeten wort, verftaen wort. Dus zegt men, *Die man wort opgegeten*: dat is, zyn goederen worden verteert. Van deze Overnaminge heeft de fabel van Acteon haren oifprong genomen, waer in gemelt wort dat hy van zyne honden, dat is vleiers en tafelvrienden is opgegeten. Hier op ziet dit zeggen van Varro: *Geloof my, meer heeren zyn verftonden van hunne barten dan van hunne honden. Indien Akteon in de voorbaet ware geweest, en zyn honden eerst had opgegeten, hy zou den toneelfpeelderen geen ftof verftrekt hebben. Want dus hebben Carrio en Palmerius deze plaets herftelt, verftaende door barten ondeugende flaven, en door honden pluimftrykers. Het Kunstgenootfchap NIL, VOLENTIBUS ARDUUM in het fpel, genaemt GIERIGE GEERAERT,*

Ei vrienden, ftact my by, hy zon my plukken.

Dat is, met al myn goet doorgaen. Dus zegt men, *By my*, dat is, in myn huis.

Op dezelve wyze verftaat men door eenen Veltoverften een leger. Antonides in de Zegzangen op de 35te bladtzijde:

Toen Xerxes, als een vloedt, in Grieken

Geborften, op 't geblixemt ftant,

Nep-

*Neptuin met roeden hielt in bant,
En 't rond bedekte met zyn wieken,
Sloeg hem Themistokles in 't velt,
En sloopte 't Persiaensch gewelt.*

Want door *Xerxes* en *Themistokles* worden hier hunne krygsbenden verstaen.

Dus noemt men ook den persoon, en verstaet 'er door zyne gedagtenis of lof. Vondel in het tweede deelzyner Poëzy :

*Zing, dat Frederik ga slapen,
Zonder barnas, zonder wapen.
Zing hem zonder yfren kraeg,
Zonder helm, in 's Gravenbaeg.*

In welk voorbeeld zing hem niet anders betekent als zing zynen lof.

ZESTE HOOFDSTUK.

Van de Overnaminge des Byvoegfels.

BYVOEGSEL is, waer aen iet onderworpen wort.

B 4

De

24 *Beginselen of kort Begrip*

De * Overnaming des Byvoegfels is, wanneer uit de bygevoegde de onderworpen zaken betekent worden, dat is, als het Byvoegfel wort genomen voor 't Onderwerp, of als 't Byvoegfel genoemt, en het Onderwerp daer door verstaen wort. Zoo is, gegelyk wy boven vermaent hebben, *warmte* het byvoegfel van *vier*: *vier* het onderwerp der *warmte*. Zoo zyn de namen der deugden zelfs voor wrome, en der ondeugden voor quade luiden in gebruik. Namen ook van vele andere zaken worden genomen voor personen, waer aen ze gevoegt zyn. Dus wort *overdaet* gebruikt voor een *overdadingen*, *wreedtheit* voor eenen *wreedten*, *hoovaerdy* voor eenen *hoovaerdigen*, *gierigheid* voor eenen *gierigaert*, Antonides in den Ystroom: *Sedert gierigheid zich heeft op zee betrouwt*. Zoo wort *jeugt* ook genomen voor *jongelingen*. Dezelve:

De teedre jeugt slaet nu aen mannewerk de bant.

Vondel in de Heerlykheit der Kerke 2 b.

— — — *Zyn jonkheit had gelet*

Op lessen, die Rabbyn Gamaliel haer leerde,

Daer

* Metonymia Adjuncti.

*Daer zy gozeten aen zyn voetschabel hem eerde,
Gelyk den leerling voegt, diſ's meesters lessen hoort.*

Dezelve in de Lierzangen op de 515de bladt-
zyde:

Zy blonk in eene rey,

En goddelyk geley

Van zuiverbeên, die op de wolken treên.

Hier betekent *zuiverbeên* niet anders als *zui-
vere geesten*, of die de zuiverheit bezitten.

Men stelt door deze overnaming ook dik-
wils het teken voor de betekende zaak, An-
tonides in de Mengeldichten :

Hy dreef zyn guichelspel met d'uitgesneden tong

*Des grooten mans, die door zyn doot te klaer deede
blyken,*

Dat meest de tabbert voor de wapens heeft te wyken.

Tabbert, een gewaedt der Romeinen in tydt
van vrede, wort hier voor *vrede* zelf, gelyk
de *wapens* voor den *krygh*, genomen. By
Vondel in de Geboorte van W. van Nassau
wort *myter*, een bisschoppelyk eerteken,

26 *Beginselen of kort Begrip*
genomen voor den Bisschop zelf:

De Myter neeg hem toe, en gaf den Vorst zyn zegen.

Zoo ook by Dekker in het verdragh tusschen den Roomschen Bisschop en helschen Kramer:

Wat zegt gy zoon? de Myter antwoordt, Amen.

Waer in de Paus door *Myter* betekent wort. Zoo wort een out man betekent door een gryzen baert. Vondel:

De wyze en gryze baert, vervaert

Wert gryzer om dit monster.

Het geen zeggen wil (want de baert kan niet vervaert worden) dat de oude gryzaert vervaert en bang wiert.

Ook stelt men het byvoegsel des tydts voor het onderwerp: dat is, men noemt den tydt, en verstaet de zaken, die in dien tydt gebeuren, of de menschen die in dien tydt leefden. Vondel in *Josef in Dothan*:

En weelige oogsten op te laden

Om maegre jaren te verzaden.

Door

Door *magere jaren* worden verstaen menschen die in die jaeren van honger mager werden. Antonides in het Lykdicht op Vondel: -

*De groote Amilkar vormde aldus de teedre jaeren
Van Annibal.*

Hier toe behooren ook de spreekwyzen, waer in *Grootspraek uitsteekt, *o pest, o plaeg!* Vondel in de Gezangen:

*En Thales sprak in 't lest, o Pest,
Gy steurt ons goude lessen.*

Antonides in het III. b. des Ystrooms:

O waterplaeg, van waer komt u het hart zoo groot!

Vondel in het Lykdicht op Tromp:

*De vloek des volks om 't hart benepen
Ontveinsde al wat hy veinzen mogt.*

Hier noemt hy Kromwel den vloek des volks, dat is, dien het volk vloekte. Weder in het tweede bedryf van Josef in Dothan:

* Hyperbole.

28 *Beginselen of kort Begrip*

O pest! o huisverdriet!

In het eerste bedryf van het zelve Treurspel:

O bemelkint, o zorg der englen, slaep vrybeen.

Hier noemt hy *Josef de zorg der Engelen*, het geen betekent *Josef*, voor wien de engelen zorge dragen.

Gelyk nu in de voorgaende Overnaminge de *Bezitter* genoemd, en de zaak die bezeten wort verstaen wort: zoo kan men in het tegendeel tot eene Overnaminge brengen de zaak die bezeten wort en 'er den bezitter door verstaen. Vondel op het overlyden van *Breeroo*:

Hier legt Breeroo heen gereist,

Daer de boot geen veergelt eischt

Van den geest, die met zyn kluchten

Hielp aen 't lachen al die zuchten.

Hier wort *boot* genomen voor *Charon*, den hellschen veerman, meester der boot.

De Woortwisseling in dit hoofdstuk verhan-

handelt wort ook gepaert met de eigen woorden. Vondel in 't begin der Altaergeheimnissen:

*O Jakob, die de nydigheit ten doel
Te Mechele, van uwen hoogen stoel
Gansch Nederlant met myter staf en wetten
Bestraelt en weidt.*

De oneigenschap is in *myter* en *staf*, de eigenschap in *wetten*, die door *myter* en *staf* betekent worden. Dezelve in de Hekeldichten:

*Die aen 't heilig huis wil pissen,
Moet zyn boet en vryheit missen.*

Hbedt oneigentlyk voor de *vryheit* genomen is het teken waer door de *vryheit* betekent wort.

By deze afgehandelde Overnamingen voegen eenigen de Overnaming van het Einde, wordende gebruikt voor het gene tot dit of dat einde is. Dus zegt men, *iemant tot een voorbeeld van anderen stellen*: dat is, iemant op zulk een wyze straffen, dat 'er anderen een voorbeeld aen nemen. Dus is ook veel in
ge-

gebruik de *wacht* voor de *wachters*, omdat die daer zyn om de wacht te houden.

Wydere deze * Woortwiffeling is niet, gelyk wy van de † Overbrenging gezegt hebben, zoo zeer gevonden uit noodt of om der reden licht by te zetten, als om overvloedt te baren. Derhalven (het geen ook in andere woortwiffelingen plaets heeft) moet men zich hier vooral hoeden van nieuwe Overnamingen te verzinnen, en alleen letten op den voorgang van brave fchryveren: gelyk Quintiliaen dat uitdrukkelyk aendringt in het VI. Hoofstuk des VIII. boex. Om deze zelve reden zullen we spaerzamer zyn in het gebruiken der Overnaminge, dander Overbrenginge; het welk vooral gezegt zy van de rede in ondict. Zeker Dionys van Halikarnassus berispt Plato niet t'onregt over het ontydiggebruik dezer Woortwiffeling.

* Tropus. † Metaphora.

ZEVENDE HOOFSTUK.

Van de Schemprede.

DE * Schemprede is een woortwiffeling, genomen van het eene ftrydige tot het andere: dat is, het eene ftrydige wort voor

* Ironia.

't ander genomen, en dus met eenen verkeerden naam genoemd. Deze † Woortwisseling vint overal plaets, maer vooral ter gelegenheid van boerterye. Zy wort begrepen uit het verschil der zake, of uitsprake, of uit het verschil van beide, gelyk Quintiliaen heeft aengetekent. Want noemt men eenen *dweg* of *kleen manneken* eenen *reus*, en schikt men de uitspraek naer de kleenagting, ver- toont zich de Schemprede aenstonts zoo uit de zaek en uitspraek zelve, als uit het groot verschil des woorts van het gene dat 'er door verstaen wort. Want indien of de spraek of zaek verschilt van de woorden, begrypt men dat men anders spreekt dan men meent, gelyk de Rederykkunst der Kamer in liefde bloeiende wel zegt:

In't scherffen meent men heel wat anders als men zeit.

Daer in nu heeft groote vryheid plaets. Het Kunstgenootschap **NIL VOLENTIBUS ARDUUM** in het spel, de gelyke Tweelingen:

Zoo kenje me niet, fyn man?

Het zelve in den Hollantschen Fransman op
de

† Tropus.

32 *Beginfelen of kort Begrip*
de 61. bladtz. *Nu hebje 't wel gemaakt. Zoo*
ook by Hooft in *Warenar* :

Dat liegje niet , fyn man , al kenje 't wel,

Uit welke voorbeelden *fyn man* betekent wort *leugenaer* of *bedrieger*, uit het ander, *Gy hebt bet zeer qualyk gemaakt*. In het Treurspel van Salomon voert Vondel Sidonia misnoegt over den Koning, en hem verwyte de koelheit zyner liefde, dus sprekende in :

De Koning Salomon is recht een vrouwenman.

Met welke woorden zy betekent dat de Vorst niets ten gevalle van een vrou doen wil, het geen anders de vrouwemannen gewilligh en niet dan te veel doen. *Filotimie* in *Salmoenus* :

Een schoone wysheit, waer heeft die zoo lang geschuilt?

Vondel in de *Leeuwendalers*, het tweede bedryf: *Zyn dit geen fraie stukken?* Kort daer aen, *Is 't niet fraei?* Eva tot Adam by den zelveu dichter in het Treurspel van dien naem: *Nu Adam dat gaet wel*. Een bittere schimprede ontmoet ons in *Josef*, daer

daer in het derde bedryf Levi deze tael
veert:

Nu Koning Josef, zeg, wie zal uw stalknecht zyn?

Wie schryver? wie portier? wie schenker, om met wyn

Te kroonen's Konings disch? wie kamerling verstreken?

Wie muilpaert? wie kameel? wie uw karoffen trekken?

Jempfar, by den zelve, Josef by Potiphar
beschuldigende:

Daer komt die fraeie gast.

Filopaie in 't spel van Jephta razende van on-
gedult over het slachten van haere dochter:

Dit is de vrome vechter

Die 't volk beschut.

Kort hier aen:

Is dat niet bly zyn dochter uitbesteden?

Ter bruiloft gaen?

By de Rederykkunsteners vint men ook
C eene

34 *Beginfelen of kort Begrip*

eene fchemprede , die * Voorbygang genoemd wort, wanneer wy voorgevende iet met ftilzwygen te willen voorbygaen dat echter melden, waer van de uitdrukkingen gemeenlyk dus zyn: *Ik ga voorby, ik fla over, ik zwyg, ik laet staen, ik wil niet ophalen, ik zal niet melden*; en wat des meer is. Van dezen Voorbygang fpreekt de Rederykkunft der Kamer in liefde bloeiende dus :

Voorbygang zeit op 't breedst, dat hy veinst te verzwynen:

Ik zeg niet, vrient, dat gy uw goet meest wint met krygen.

Sidonia in het Treurspel van Vondel boven gemelt den Koning voor oogen leggende de dienften hem door haren vader gedaen, bedient zich van dezen Voorbygang :

*Ik ga voorby dien fchat van dierbaer ebbenhout,
Gesteente en paerlen, en ontelbre baeren gout,
En wat myn Vaders vloot uit Ofir mee kon slepen,
En gieten in uw' schoot met ryk geladen fchepen.*

Dezelve dichter in de Inwydinge van het Stadthuis der Stadt Amfterdam :

* Paraleipfis.

Van

*Van't Pesthuis rep ik niet, dat, buiten ons stevest
De lucht der stede vaegt van doodelyke pest:
Noch ook van d'Offemarkt, daer vette en magere offen
De weide en Eindersteê van hunnen last verlossen.*

Kort hier aen :

*Nu zwyg ik van de Wael, die zwart van schepen krielt,
En't mastbosch om de stad, zoo levende en gezielt.*

En vervolgens :

Nog zwyg ik van den stoel, gewydt aen't Waterrecht.

In Salmoncus tweede bedryf :

*Ik zwyg zyn snoepen en ontelbre zydegangen,
Van geen Vulkaen betrapt, noch in zyn net gevangen.*

Antonides in 't eerste boek des Ystroms :

*'k Rep hier van't Werkhuis niet aen onzen waterkant,
Dat onverlaten en dooteters hout in bant.*

Dezelve in 't zelve boek :

C 2

'k Zal

36 *Beginfelen of kort Begrip*

*'k Zal hier niet zingen, hoe gy kunsten weet te queken,
En op 't Kompaspaneel affchildren al de streken.*

Dus zeggen wy iet niet te willen zeggen, en zeggen het wel duidelyk. Voorts wat de Schemprede aengaet, zy heeft eenige woordkens, waer by ze te kennen is. By voorbeeld, *dat geloof ik wel, dat kan ik wel denken, ja zeker, ja toch*, en wat des meer is.

Meer andere foorten van Schemprede stellen de Rederykkuntenaers op, die by hen moeten nagezien en met oordeel overwogen worden.

Ons lust hier aen te hechten het geen de doorgeleerde Heer Geeraert Vossius handelende van de Schemprede, over deze stoffe gezegt heeft, te weten dat 'er menschen gevonden worden zoo naeu van gewisse, datze alle schemprede verwerpen, als een soort van logen, zich behelpende met de woorden van zeker groot man, die de Schemprede noemt een *valsche rede*. Maer die luiden, zegt de gemelde Vossius, moeten weten dat het gene van Godt zelf gezegt wort Genes. III. 22. *Zie Adam is geworden als onzer een, kennende goet en quaet*; ook behoort tot de Schemprede; met welke uitlegging de Griexe vertaling overeen stemt. De plaets ook Recht.

X. 14.

X. 14. *Gaet benen en roept tot de Goden, die gy verkoren hebt: laet hen u verlossen ten tyden uwer benaetheit; wort voor een schemprede genomen van Theodoretus, Gennadius, en anderen. Aenmerkelyk zyn ook de woorden die men leest in 't 1 b. der Koningen XVIII. 27. Elias spotte met kun, zeggende, Roept met luider stemme, want by een Godt is; omdat by in gepeins is, ofte omdat by wat te doen heeft, ofte omdat by eene reize heeft: misschien slaept by en zal wakker worden. Dus belacht ook Godt de Afgodendienaers by den Profheet Amos IV. 4. Koomt te Bethel, en overtreedt te Gilgal, maekt des overtreders veel, en brengt uwe offers des morgens, uwe tienden om de drie dagen. En rookt van het gedeeffemde een losoffer, en roept vrywillige offers uit, doet het hooren: want alzoo hebt gy het gaerne, gy kinderen Israëls, spreekt Godt de Heer. Zulkeene Schemprede behelst ook het zeggen van Christus tot zyne discipels Matth. XXVI. 45. Slaept nu voort en rust: ziet, de uur is naby, en de Zoon des menschen wort in handen van zondaren overgelevert. Ten zy men het liever begrype als vraegsgewyze voorgestelt: Slaept gy de rest van den tydt en rust gy? 1 Kor. IV. 8. leest men: Gy zyt nu al verzadigt geworden, gy zyt nu al ryk geworden, zonder ons hebt gy*

38 *Beginfelen of kort Begrip*

als Koningen geregeert. Welke woorden omdat de Apostel ſchempende gezegt had, voegt hy 'er aenſtonts by: *En och of gy als koningen regeerde, opdat ook wy met u als koningen regeren mogten!* En in deze manieren van zeggen is geen meer valsheit, dan in de Overbrengingen, door welke Christus genoemt wort *een ſcheut uit den wortel Jeffe, het broot des levens, de ware wyngaert, de ſteen verworpen van de boulieden, en geworden tot eenen ſteen des boeks.* Met even weinig valsheit worden de Apostels genoemt *viſſchers der menſchen*, en de Fariſeen, *Adderengebrotſels*, en wat des meer is. Men zal hier op zeggen dat de rede daerom waer is, omdat de woorden hier oneigentlyk genomen worden. Even of dit zelve niet geſchiedde in de Schemprede. Waerom Scaliger zich bedriegt of zonder gront zegt, dat in de Schemprede *uit een bekende zaek een valsche rede verſtaen wort.* Want daer is geen valsche rede, als men geen inzicht heeft om te bedriegen, en als hy niet bedriegt die ſpreekt, of hy, tot wien geſproken wort.

ACHT-

ACHTSTE HOOFSTUK.

Van de Overdragt.

WY hebben gesproken van de Overnaminge en Schemprede. Nu staet ons te spreken van de Overdragt en Vervanging. De * Overdragt bestaet daer in dat de eene gelyke zaek uit de andere betekent wort: dat is, als een woort van zyn eigen betekenis wort overgebracht tot eene andere, die van de eerste heel en al vreemt is, om de gelykenis. Deze Overdragt ontdekt zich somtyts in een eenig † zelfstandig Naemwoort, gelyk wanneer men eenen dommerik den naem geeft van *Ezel*: eenen traegaert dien van *Schildpad*: eenen loozen gaeuwert dien van *Vos*: eenen vraet dien van *Wolf*: of als men eenen onnoozelen betekent met den naem van *Schaep* of *Lam*: eenen quaetspreker met dien van *Hont*, het geen oorzaak gegeven heeft aen het verdichtsel van Hekuba, hierom in een hont verandert. Dit blykt uit Plautus in zyne Gelyke Tweelingen, niet onaertig in onze tael overgegoten door het Kunstgenoot-

C 4

schap,

* Metaphora.

† Nomen substantivum.

40 *Beginfelen of kort Begrip*
fchap, dat den titel draegt van **NIL VO-**
LENTIBUS ARDUUM:

- Q. *Had gy geleest in de tyen van het metamorfoseeren,*
Ovidius hadje, als Hekuba, in een hont doen ver-
keeren.
- B. *Jajou in een varken, schelm; waerom my in een*
hont?
- Q. *Omdat zy deê, dat gy nu doet, en met haer mont*
Elk een aenblafte, dienze aenzagb. daerom mostze
een hont wezen.

Zoo heet men eenen doorzichtigen en snel-
zienden eenen *Argus* ofte *Lynceus*. Somtyts
doetze zich voor in de * *Byvoegelyke woor-*
den, als: *Die man heeft een yzeren hart, een*
diamante borst; waer door iemand als stant-
vastigh of hart, of onverbiddelyk en onbe-
wegelyk beschreven wort. Ook in de †
Werkwoorden: *De tydt vliegt voorby: de*
kantsdou wort bekleedt: de boom is aen 't baren,
of gaet in arbeit. Antonides heeft in het twee-
de boek zyns *Yftrooms* deze uitdrukkinge:

Een zelve hemel hout het aertryk in gewicht,
Dat licht zyn minnaer toe alom met een gezicht,
Maer hier met stúurscher, daer met lieffelyker vlagen.
De

* *Nomina Adjectiva.* † *Verba.*

De oneigenschap zit hier in het woort *lachen*, dat alleen aen den mensch eigen is, maer niet aen andere dieren, laet staen aen ongezielde dingen, waer toe het overgebracht wort. ! Dezelve dichter noemt in zyne Bellone drie dappere zecamiralen, *drie blixems van de zee*. De oneigenschap bestaet hier weder daer in dat blixem, gemeenlyk te passie komende in de beschryvinge van onweder, hier gepaest wort op menschen, en de gelykenis zoo gemaekt, dat, gelyk de blixem schrikkelyk en schadelijk is voor de diëren, de genoemde helden ook dus de vyanden verschrikken, en hunne pogingen wederstaen en vruchteloos maken, als warenze geen menschen, maer blixems. Zoo dat de Overdragt een gelykenis is, maer in een eenig woort: of, om dit nader te beduiden, een * Woortwisseling, waer in de ledekens der gelykenisse niet worden uitgedrukt, hoedanige zyn, *gelyk, als, even als* enz. want drukt men die uit, de Overdragt vervalst aenstonts. Door deze overdragt zegt men, *De mensch is een bloem of een waterbel*. Dit is oneigen, dewyl de mensch geen bloem of waterbel, maer door zyne broosheit daer aen gelyk is. De Overdragt nu wort wechgenomen, als maer een

C 5

der

* Tropus.

42 *Beginselen of kort Begrip*

der genoemde ledekens gebruikt wort op deze wyze: *De mensch is als een bloem, de mensch is als een waterbel.* Geen woortwifeling is zoo bloemryk, geene die meer licht aen de rede geeft, vooral zoo men ze met oordeel gebruikt; het geen de voorbeelden best aenwyzen. In de gansche natuur nu der dingen is niet, waer van men geen vergelyking zou kunnen maken, en dus eene Overdragt voortbrengen. Antonides in het III b. des Ytrooms:

*Ik zagh door d'opening der zaeltapifferyen
Het donkere gezicht der watergoden strak
Opheldren, toen het Y de Seine tegensprak.*

Hier wort d'Overdragt genomen van de lucht, die men zegt dat opheldert, als de nevels vertrekken. Want ook dat *donkere gezicht* verbeelt niet anders dan donkere wolken. In het zelve boek zegt Neptuin in 't ende tot de Seine, die tegen het Y byster uitgevaren had, *Ga blaf nu weder*; daer *blaffen* van honden tot een mensch overgebracht *tegenspreken* betekent.

In de Overdragten nu dragen den voornaemsten lof wech de * Grootspraek en de

By-

* Hyperbole.

Byspraek *, en hebben hier byzonder plaets. Zeker uit de Overdragt met Grootspraek gemengt ontstaet een wondere verhevenheit in de rede: wanneer wy ongezielde dingen hartsogten en werkingen toeschryven. Hooft in het XXI. b. der Nederlantsche Historien: *Dat de Scheld, in haer gewoonlyk op en afvloeien, zich geener brugge zou belgen. Wat zy aengement van wakkeren wint, en gewapent met ysgang, mogte wanen te verrichten; en of zy dan, met hardebollen aen de brug, al haer kracht wilde baren; of stootende daer het hooft, zich aen de dyken gaen wreken, was onzeker.* In het XXIII. b. Teffens opent bez grof geschut den mont, en brult als uit verbolgen kaken een gruwzame morgengroet. Antonides in het IV. b. des Yfrooms:

*D'Araxes al te trots om van een brug benepen
Zyn ongestuimen vloedt met bogten na te slepen.*

Waer in hy den Prins der Latynsche dichteren gevolgt heeft, als aenstonts blykt aen luiden van letteren.

De Byspraeken vooral hebben hier veel zeggens in, en dicht op een komende veel sieraedt over zich. De Ridder en Drosslaert
Hooft,

* Allegoria.

44 *Beginfelen of kort Begrip*

Hooft, de edelste onzer Nederlantsche Schryveren, zegt in zyne N. Historien: *Het endt der Nederlantsche elenden was nogh niet verschenen, zoo de Koning de beken zyner genade niet milder vlieten deede. Dezelve: De vensters lagen bestuwt met vrouwen en dochteren, jong, bejaert, van adelyken, van burgerlyken staete, yder om 't prachtigst opgetoit. Bloemen, kruidt, en kranssen, by deze geworpen, bestoven de inrydende beeren; een lieffelyke regen uit zoo heldere wolken. Dezelve in 't begin des twintigsten boeks: Na 't stryken der golven van verbaestheit, gramschap, geneugte. In 't XXVII. b. Ziende niet dan by noodtweder de haven hunner hartstogten te bezeilen, kavelen zy 't gety bequaem, bakken 't anker der geboorzaemheit af, en roepen alle winden te hulp, die dienstigh schenen om de golven op holler en holler gang, en de wederwilligen van morren tot muiten te brengen. In het XXI. b. D'oude Vorst zelf had het anders verstaen, oordeelende 't schip, zonder de Fransche hulpe, te moeten stranden, en die Kroon ons plechtanker te wezen. In het XXII. boek des zelve werx: Deze hoofden der Onroomsgezinden zagen zich zelf aen den lagen wal, en zulk een buy opsteken, dat zy geschapen stonden het quaet genoegh te krygen, om hunne party voor schipbreuk te hoeden.*

Nogh

Nogh in 't XXVI. b. *Al dit, overgebracht aen de genen, die 't roer der regeringe bielden, dompelde hen dieper en dieper in angst voor een zwaer onweder, dat, huns bedunkens, opstak tegen 't schip van den Staet. Maer, dewyl men scheen de kalmte uit geen en anderen boek te kunnen verwachten, zoo zagen zy zich benoodigt te dryven op de Engelsche genade; en voor 't best aen, met sryken of inbinden van zeil, zoo veel als mogelyk viel, der buie t'ontduiken. Vondel in Koning David herstelt:*

— — *Waer nestelt d'oude haes,
Die bloode, en zonder hart, om luttel jagtgeraes,
Den boogen berg verliet, en over stroom gezwommen,
Den jager vlucht, die stout zyn leger heeft beklommen?
De brakken zullen hem nasporen, en zyn lucht
Opsnufflen, daer by voor de hazewinden vlucht.*

Hier wort Koning David, vol angst uit Jerusaleem gevlucht, by een *haes* vergeleken, en voorts al wat daer toe hoort, van de jagt ontleent, *nestelen, jagtgeraes, jager, leger, brakken, opsnuffelen van lucht, en hazewinden*; waer in de kracht der Byspraek wel is uitgedrukt. Wederom in Salmoneus II^{de}.
Bedryf:

Maer

46 *Beginselen of kort Begrip*

Maer aengezien dees storm zoo snel en onverwacht

Dus opsteekt, en het Hof zyn opzet dezen nacht

Voltrekken wil, en zich om hoogh noch laegh laet bin-
deren,

Valt in bedenken, of gy met wat zeil te minderen

Niet veiliger door zee zult varen voor een poos

Dan laten volstaen, en den godtsdienst reukeloos

Bevelen aen 't gevaer van gypen of van stranden,

In zulk een dwarreling en buy van misverstande.

In welke voorbeelden de overbrenging genomen van de zeevaert, en onweder dat daer aen vast is, sierlyk vervolgt wort, als blykt aen *storm, nootweder, opsteken, zeil minderen, door zee varen, volstaen, gypen, stranden, plegtanker, dwarling en buien*, woorden altemael aen de zeevaert eigen, en hier gepast op de reukeloosheit van raedtflagen. Dezelve bedient zich van deze Byspraekelyke overbrenging in het vierde Bedryf deszelven Treurspels op deze wyze:

Nu 't weiffelend geluk der werrelt luttel tron

Ons aenziet met den nek, en komt dst spel te binderen

Door tegensporlen, raedt ons 't voorspoock zeil te min-
deren,

Te

Te sryken, geenen storm te loopen in den mont.

Dat 's veiliger dan 't schip te jagen in den gront,

En tegenwint en stroom, door al die blinde rotfen

Het niterste gevaer te tergen en te trofsen.

Antonides maakt in zyn Gedicht, genaemt
O I R S P R O N G V A N ' S L A N D S
O N G E V A L L E N, eene over-
brenging genomen van het haren eener vrou-
we, daer hy spreekt van de Griexe bevel-
hebberen, die in het houten paert verborgen
daer uit te voorschyn quamen, de stadt be-
magtigden en in kolen leiden. Dus spreekt
dat edel vernuft:

Trojanen halen weêr met zangen, rei, en snaren

*Het zwangre krygspaert in, 't geen 's middernachts
aen 't baren*

Van oorlogsvolk verlost; dat knot des Konings stam,

En zet tot dankbaerheit al 't ryk in vier en vlam.

Men lette hier op de nette vervolging der
Overdragt, te bespeuren in de woorden *zwan-
ger, baren, en verlossen* altemael eigen aen het
kraembedde.

Dogh, om met de woorden van den ge-
leerden Vossius te spreken, het is niet genoeg
dat

48 *Beginfelen of kort Begrip*

dat men wete welke overbrengingen wel meest goet gekeurt worden, dewyl men die niet altydt aen de hant heeft, en alle, die voorkomen, niet vry zyn van gebrekkelykheden; zoo dat men zeer kiesch moet zyn in het uitkiezen der overbrengingen. Zeker gebrekkelyk zyn ze die genomen worden van een ongelyke zaek, of die verre gehaelt worden. Ook zyn die overbrengingen ondeugendt, die wel van iet dat gelyk is overgebracht, maer van dingen, die te gering of te schandelyk zyn genomen worden, of ook van zaken, al te groot om kleene licht by te zetten. Alle welke waernemingen by de oude Rederykkunsteners breeder uitgehaelt worden.

NEGENDE HOOFSTUK.

Van de Vervanging eens Lidts.

DUS verre van de Overdragt of Overbrenging gesproken hebbende gaen wy over tot de * Vervanging. Deze bestaet daer in, dat uit een gedeelte het geheel, of het geheel uit een gedeelte verstaen wort, dat is, wanneer een deel genomen wort voor het

* Synecdoche.

het geheel, of het geheel voor een deel, het geen gechiedt als een deel genoemd, en het geheel verstaen wort. En zoo gaet het wederzydts met het geheel ten opzicht van het deel. Een deel nu is een *lidt* of *soort*. De Vervanging* van het Lidt nu is, als uit het lidt het geheel betekent, dat is, als het lidt voor het geheel gestelt wort. Dus zegt men: *De krygsbende bestondt uit hondert koppen;* en met de zeevarende luiden: *Zy waren te sbeep sterk tweehondert zielen.* Dus wort een *dak* genoemd, en het gansche huis verstaen, en een *kiel* genomen voor een gansch schip. Antonides in den Yfroom:

Wat zietge op't vloedtooneel, zoo wyt en breekt verdeelt,

Opdondren dan een bosch van kielen?

Dezelve in hetzelfde werk:

Bemint gy d'armen, en het lyden en verzaken,

Hoe schuwyt gy zoo bezorgt de nederige daken?

Dogh het rymeloos laet geen *kielen* voor scheapen, noch *daken* voor huizen toe.

D

T I E N.

* Synecdoche Membri.

TIENDE HOOFTSTUK.

Van de Vervanginge eener Soorte.

DE * Vervanging eener soorte is, wanneer uit de soort het geslacht verstaen, dat is, een *soort* voor een *geslagt* of algemeenheit genomen wort, waer omtrent men iet enkels noemt, en het gemeen verstaet. Dus noemt men een zeker bepaelt getal, en verstaet 'er door een groot getal in 't algemeen. *Ik heb hem, zegt men, hondertmael gezien, dat is meenigmael.* Antonides in 't begin des Ystroms:

*Het Beverwyksche Tempe ontzegt my niet t'ontbalen
Met orglen en muzyk van duizent nachtegalen.*

Dezelve in 't eerste boek:

*Ten ware ik my vergaapte aen onze lynbaenslooten
Die spier en zenuw aen het lichaem van de vlooten
Verschaffen, en, eer ik haer grootheit overleg,
Nogh duizent treden my afwoekren uit myn' wegh.*

Hier

* Synecdoche Speciei.

Hier blykt dat een zeker getal voor een onzeker gestelt wort. Dus stelt men ook het eenvuldig getal voor het meervuldigh. Antonides in 't zelve boek :

Het blaeuwe Bolwerk zultge in't Noorden nit zien muntten.

Want door *ge* (dat is *gy*) wort in 't algemeen verstaen *men* : of, *de menschen zullen het zien uitmuntten*. Dus zegt men : *De Turk heeft een groote overwinning behaelt*, in plaets van de *Turken*. Antonides in het zoo even gemelde boek :

Zoo d'Arrazonner weér (Godt keer' dat ongeval)

Van bloetdorst opgehitst quam rukken voor uw wal.

Zooook in Bellone aen bant :

Al Barbaroffen, die den waterscepter zwacien.

In dezelve :

Oprechte Scevolacs en Brutussen voor 't lant;

dat is, zulke helden, als Barbarossa, Sce-

52 *Beginfelen of kort Begrip*

vola, en Brutus waren. Nogh eens in de Mengeldichten :

*Daer moet een Palinuur voor waken,
Dien alle golven zyn een baken.*

Zoo spreekt ook Dekker in zyn Lof der Geltzucht :

*En jagende naer winst, door hare Palinuren
En Tyfen enz.*

Palinuur betekent hier eenen ervaren Schipper, wie hy ook zy ; daer *Palinuur* anders niemant betekent dan den Schipper van Eneas : gelyk Tifys eigentlyk was de Schipper van het schip Argo, waer mede Jason en andere helden in zee staken, om het gulden Vlies te halen. Hooft in het XIV. boek der Nederlantsche Hiltorien: *Met den Duitschen ruiter bezette men Tienen, Aerschot, en andere plaetsen.* Hier staet *Ruiter* voor de gansche ruitery, of alle de Duitsche ruiteren. Zoo ook by den zelve: *De Staetsche ruiter dagt de bielen te toonen.* En verder: *Gelyk de Spanjaert minvalligh is*, waer mede al de lantaert der Spanjaerden gemeent wort. Dit heeft ook plaets, als men eenen *moorder* den naem geeft van *Vadermoorder*, waer in anderen een Misbruik aenmerken, en die hartheit van zeggen niet alleen plaets geven in de Overdragt, maer ook in alle Woortwisselingen.

E L F -

E L F D E H O O F T S T U K .

Van de Vervanginge des Geheels.

DE * Vervanging des Geheels is, als uit het geheel een gedeelte verstaen wort, dat is, als men het geheel noemt, en maer een deel daer van verstaet. Met dit *Geheel* verknocht men ook het *Geflacht*, en maekt de Vervanging des Geheels dus dubbel, dat is, van het geheel, of van het geslacht. De Vervanging des Geheels leert ons dus het geheel stellen voor een lidt of gedeelte. Antonides in de Bellone aen bant :

— — *Kromwel, die arglistig op dien trant*
De heele werrelt blaekte in fellen oorlogsbrant.

Hier wort door *de heele werrelt* verstaen een groot deel van Europe, dat zelf ook maer een deel der heele werrelt is. Vondel in Palamedes :

Al die op d'oevers van Paetool,
'T gout scheemren zien en blinken,
Of die Meander drinken.

Dekker in zynen goeden Vrydagh: *Die den*

D 3

Ni-

* Synecdoche Integri.

54 *Beginselen of kort Begrip*

Niger drinken. Ook in den Lof der Geltzucht :

Zy doet den Duitsch den Nyl, de Persen d' Elbe drinken.

Want hier wort niet verstaen de gansche rivier Meander of Niger, of Nyl of d'Elbe, die gen menschen kunnen uitdrinken, maer alleen een deel daer van. Zoo zegt men: *De Zee bespoelt het schip*, voor de baren, die een gedeelte der zee zyn.

TWAELFDE HOOFSTUK.

Van de Vervanging des Geslachts.

DE * Vervanging des Geslachts is, wanneer uit het Geslacht de Soort verstaen wort, dat is, wanneer het Geslacht gestelt wort voor de Soort. Het *geslacht* is de natuur, die aen vele dingen gemeen is. *Soort* is een deel van 't geslacht. Zoo is een *dier* het geslacht van een mensch en een beest: dat is, door een *dier* kan men en een mensch en een beest verstaen. wederom is een mensch en een beest, een soort van een dier. Dus is *schepfel*, genomen voor een mensch, een spreekwyze volgens de Hebreewen gebruikt by Marcus XVI. 15. en by Paulus Koloss. I. 23. maer breeder onderrichting hier van is in de † Redekunde te vinden. Het woort

Deugt

* Synecdoche Generis.

† Logica.

Deugt begrypt in zich rechtvaerdigheid, godtvruchtigheid, milddadigheid, barmhartigheid, trouhartigheid enz. Dogh naer deze vervanginge wort het (gelyk *Virtus* by de Latynen) dikwils alleen gebruikt om dapperheit te betekenen. Antonides in de Opdragt van het Lykdicht op den Amirael de Ruiters:

— — *Getuigen van de trou*

*En deugt des mans, die tot een Amirael geboren,
En tot verdadiging van uwe vlag gekoren,
Uw zeerecht heeft beweert met ongekreukten moedt.*

Dus vint men dikwils *Alcides* gestelt voor Herkules. Antonides:

*Verdiende Alcides, toen by Kakus overwon,
Den naem van heiligh.*

Want *Alcides* wort hy genoemt naer zyn vaderlyk grootvader Alceus: waer uit volgt, zoo hy broeders had, dat hun de naem van *Alcides* (zoo veel als neef van Alceus) zoo wel toequam als hem: zoodat die benaming algemeen is, en oneigentlyk aen eenen byzonderen persoon gegeven wort. Zoo zegt men de *stadt* en meent Amsterdam, by uitnemenheit zoo genoemt, omdat die *stadt* het

56 *Beginfelen of kort Begrip*

hooft of voornaemste der Nederlanfche fteden is, daer anders *ftadt* een algemeen woort is. Zoo zegt men *de dichter*, en verftaet *Hooft* of *Vondel*, als de twee voornaemste in de Nederduitsche Dichtkunt. Door deze vervanging gebruikt men ook het meervouwige getal voor het eenvoudige. Zoo zegt Antonides in het eerste boek zyns Yfrooms:

Wy willen nu een oog ft van vloten aen zien bruiſſen,

en ſpreekt enkel en alleen van zich zelve. In het derde boek ſpreekt de Seine, een Stroomgodt, van zich zelve: *Wie durf ons hier braveren?* en daerna ook de Yfroom op gelyke wyze:

*Wy hebben ongeweiſt uw vrientschap gewaerdeert
Tot noch, zoo lang ons die niet heimlyk heeft verbeert,
En weigren nit de vlagh voor uwen ſtaf te ſtryken.
Maer zat de zeevorſt meê voor uwen titel wyken?
Dien w, t het, dat by ons, verhoogt door zyne magt,
En buiten ons verzoek deze eere waerdigh acht.
O Fhetys die aen ons deze eerplaets hebt beſchoren, enz.*

Dus verre hebben we geſproken van de Woortwiſſelingen, van welke zoo men weten wil

wil welke de voornaemste en uitmuntendste is, zal * de Overdragt verre den voorrang hebben, en de † Schemprede haer volgen. de derde plaets neemt de Overnaming ‡ in, de vierde de ⊥ Vervanging. In het grootste gebruik echter is de Overdragt, waer aen volgt de Overnaming, voorts de Vervanging, en eindelyk de Schemprede, die minst aengewend wordt. Dogh de soorten der Woortwisselingen vint men niet zelden byeen gestelt.

* Metaphora.

† Ironia.

‡ Metonymia.

⊥ Synecdoche.

DE TIENDE HOOFDSTUK.

Van de Gestalte en de Gestalte der Zegging.

HET eerste Slach der Uitsprake afgehandelt zynde in de Woortwisselingen, staet ons nu te spreken van de Gestalte.

De * Gestalte dan is een Uitspraek, waer door de gedaente der spreekrede van hare eenvoudige en rechte gewoonte verandert. Want gelyk de † Woortwisseling alleen elk woort in het byzonder betreft, en dus in een enkel

D 5

woort

* Figura.

† Tropus.

woort bestaet (gelyk *Ceres* betekent kooren of brood, *Mars* den krygh, *Vulkaan* het vier, *Bacchus* den wyn, *Pallas* de olie, en wat des meer is) zoo bestaet de Gestalte of Figuur in zamengevoegde woorden. En gelyk de betekenis der woorden is eigen of on-eigen: zoo is de rede, die uit verscheiden woorden bestaet, of recht en simpel, of door Figuren gefiert, welke Figuren men ook het gewaedt of gebaerden der rede noemt. Deze naem schynt ontleent te zyn van de grynzen en gebaerden der oude toneelspelers, die verscheiden soorten van redenen met verscheiden gedaenten van kleederen aengedaen uitspraken.

Deze Gestalte ist tweederlei, betreffende of de enkele zeggings, of den ganschen toestand der Rede.

De * Gestalte der Zeggings is een gestalte, waer door de uitspraek gefiert of gefiguurt wort door woorden, die bequamelyk en gevoegelyk onder elkanderen eenen wederklank maken: verschillende van de gestalte der Rede, omdat ze licht wechgenomen of verandert wort. Zoodat de Gestalte der zeggings niet anders is, als zekere maetstemming en toon der Uitsprake, die kracht doet op onze gemoederen. Want door zulke toonen worden

* *Figura dictionis.*

den wy opgewekt, aengesteken, en by beurt tot vrolykheit of droefheit, hoop of mistroostigheid gebragt. Zoodat de Redevoersders, die in het openbaer te spreken hebben, zich op den trant der ouden hier gelukkig van bedienen. De Gestalte der zeggung bestaet in het afmeten, of herhalen der klanken.

VEERTIENDE HOOFSTUK.

Van het Rym en den Maetzang.

TALEUS en andere Rederykkunsteners handelen van het Rym en den Maetzang, als behoorende naer hun gevoelen tot de Rederykkunst, omdatze de Spreekrede versieren. Andere verzendenze naer de † Uitspraekkunst, die doorgaens daer van in 't breede handelt.

De * Afmeting der klanken is of Dichtkunstigh of Redekunstigh. De Dichtkunstige Afmeting bint zich aen zekere wetten, waer door men maer zekere engten beslaen magh. De Maetzang is of Rym of een zekere toon. De Nederduitsche Maetzang wil het rym niet ontberen, schoon cenigen ons vaerzen zonder rym

† Profodia. * Dimensio Sonorum Oratoria vel Poëtica.

60 *Beginfelen of kort Begrip*

rym gegeven hebben. Want het oor, dat telkens eenen wederklank wacht, wrackt alle rymelooze vaerzen; en de maetzang is op de voeten, waer op hy voortgaen moet, noodzakelyk aen het rym gebonden, zonder gemeenschap te hebben met den trant van Griexe of Latynsche (naer welken echter eenigen ons Duitsch hebben willen schikken) of ook Italiaensche vaerzen. Het rym, een plaeg voor onze dichtkunst (want de naeuwe bepaling der voeten schaft werx genoeg) is het minste van belang. het geen al overlang de beroemde Ronsard zynen Françoisen ingescherpt heeft, en hen vermaent meer zorge te dragen voor het bedenken van schoone vonden, dan voor het vinden van het rym. Wat den Maetzang aengaet, die moet bewerkt worden met aenlozelen die het oor en de zinnen streelen. Waer over men lessen by anderen moet halen, vooral zich spiegelen aende voorbeelden der groote meesteren Hooft en Vondel, en anderen die hen op 't spoor gevolgt zyn. De verscheidenheit der vaerzen ondertusfchen in onze poëzy is zoo groot, dat men 'er geene nette beschryving van maken kan. De heer Andries Pels, die de Dichtkunst van Horatius naer de onze gebogen heeft, zegt tot dit einde zeer wel:

't Ver-

—— — *T'verschil van onze vaerzen moeten
Wy leeren kennen uit de veelheit van de voeten.*

Men zie dit werk van Pels verder na, en men zal 'er lichts genoeg uit scheppen, zoo men eenige leiding tot de Dichtkunst of kennisse der zelve in zich gevoele.

In de Spreekrede is ook zekere trant. Want een redevoering in het rymeloos opgesteld behoeft ook eenige naeukeurige waerneming, omdat het niet evenveel is, hoe de woorden daer in geschikt worden; een zaek, waer op onze voorouders luttel agt gegeven hebben. Vooral wachte men zich dat de rede niet in eenige uitdrukkinge naer vaerzen zweme, of voeten aen een hechte, waer uit vaerzen bestaan; aen welken misfant nogtans veele der oudste en beste schryveren buiten hun weten verknogt zyn geweest, als van ons elders getoont is. Men leze wyders het Berecht, dat wy gevoegt hebben voor de vertalinge van Ovidius Heldinnebrieven, door Joost van den Vondel gestelt.

Dit zy ter loops hier gezegt voor zoo veel het de Zang- Rym- en Dichtkunst betreft. Ter loops zeggenwe, omdat het onzes oordeels niet zoo zeer tot de Rederykkunst, als tot de Uitspraak- en Dichtkunst behoort.

V Y F.

VYFTIENDE HOOFSTUK.

Van de Zamenvoeginge.

DE * Gestalte der Zegging omtrent de Afmeting des klanks dus blootelyk voorgestelt zynde, volgt nu die gevonden wort in de herhalinge des klanks, die of gelyk of ongelyk is. De gelyke klanken volgen of kort op een, of zyn door eenige tusschenwytte van elkanderen gescheiden. De klanken die dicht aen een komen zyn in dezelve rede of in verscheiden. De klank, die in dezelve rede gehoord wort, draegt den naem van † Zamenvoeging, en bestaet daer in dat de klank in dezelve rede dicht aen elkander herhaelt wort. Vondel in zyn Berecht voor Salmoneus: *Te springen, te zingen, de handen te wringen.* Welk voorbeelt, waer in alleen de toon en niet het woort herhaelt wort, kan gebragt worden tot den Omtogt, waer van wy hierna spreken zullen. Nader herhaling der woorden, zonder dat'er iet tusschen beide komt, maekt eene rechte Zamenvoeging. De Rederykkunst der Kamer in Liefde bloeiende geeft'er dit voorbeelt van:

U

* Figura Dictionis.

† Epizeuxis.

U u riep ik om hulp, my my liet gy alleen.

Hooft in 't vyfde boek zyner Historien: *Thans thans (gelooft het) zult gy 't gerit van ruiteren en knechten in 't ingewand des beiligen Ryx hebben.* Vondel in het III. Bedryf van Lucifer:

*Helaes, belaes, belaes, gebroeders, bemelreien,
Legt af uw hoofstieraedt.*

Op dezelve plaets:

O yveraers, bedenkt, bedenkt u liever nader.

Dullaert op den Hagaenvelt van Samuel van Hoogstraten:

En ach zoo deerlyk riep en klaegde

*Om Dafne, die naer hem noch naer zyn snikken
vraegde,*

Dat bosch en weergalm niet dan Dafne Dafne riep.

In welke herhaling des zelve woorts, zoo dicht na het voorgaende, groote kracht is.

Dek-

64 *Beginfelen of kort Begrip*

Dekker in het begin van zynen goeden *Vrydag* :

Neen, neen: uw geest die kracht in alle geesten giet.

Somtyts komt 'er een tusschenrede tusschen beide: maer de zaak op een uit, dewyl de *Herhaling* vervolgt wort, als ware daer geen * *Tusschenrede*. Antonides in het eerste boek des *Ystrooms* :

*Niet anders, 't heugme nogh, stont Glaukus mee
verzet,*

[*Hy grenikt op dat woort, omdat by nu de baren
Met een verhaesten tredt zagb in zyn kruik gevaren*]

*Die Glaukus, die op strant een heilig zeekruid eet,
En zeltsaem in een Godt hervormt is, eer by 't weet.*

De agtereenvolgende *Herhaling* in verscheiden rede is of † *Verdubbeling* of ‡ *Opklimming*.

* *Parenthesis.*

† *Anadiplosis.*

‡ *Climax.*

ZES-

ZESTIENDE HOOFSTUK.

Van de Verdubbelinge.

VERDUBBELING * wort genoemt de herhaling van eenen zelven klank in het einde der voorgaende en begin der volgende rede. Hooft in 't XXV. b. der Hist. *Nu schaemden zy zich nogh niet, haer plotselyk grooter bystand af te vergen, zonder haer eerst genoeg te geven van den omgegaangen handel: handel zoo vreemt, dat zy zwoer by den levenden Godt, dat men geen arger beraden Staten, of volken, op den aertbodem zou kunnen vinden, dan de Vereenigde Nederlantsche. Dezelve in het eerste bedryf van Geeraert van Velzen:*

De Graef reed heen naer 't slotelyn,

Dat in 't geboomt verschuilt zyn kruinen,

Daer Hollant op zyn smalst magh zyn,

En krimpt voor 't stuiwen van de duinen:

Duinen die by verwaait onweër

Met gront met al de vruchten snoepen.

Dezelve in het IV. deel van Granida:

E

Za

• Anadiplosis.

66 *Beginselen of kort Begrip*

Zalige Godinne, wy

Voeren dy

Naer des hemels hoogste plekken,

Plekken altydt hel en klaer.

Vondel in 't V. bedryf van Lucifer :

*Zy gaen zich in geboomte en schaduwen verfteken,
Verfteken, maer vergeeffsch.*

Dezelve in Noach :

Zou het al zinken en vergaen,

Waer bleef de zwaen,

De zwaen, dat vrolyke waterdier?

Deze Figuur verschilt van de Opklimminge, omdat dezelve klank, die in het einde van den voorgaenden regel gehoord is, maer eens weder opgevat wort in 't begin van den volgenden: daer de herhaling in de Opklimminge niet eens, maer meermalen geschiedt.

ZE.

ZEVENTIENDE HOOFTSTUK.

Van de Opklimminge.

DE * Opklimming, by anderen Trap-
spreuk genoemt, is eene † Verdubbe-
ling by verscheiden trappen opklimmende.
Hooft in het XIV. boek: *Nocht eerwaerdy
van ouderdom, nocht deftigheid van deugt,
nocht achtbaerheit van Magistraetschap, gaf
iemant voordeel om een woort in 't gevly te
spreken.* Dezelve in het XXII. boek: *Hoe
dunner dyk, hoe dichter drang; hoe dichter
drang, hoe wiffer wonden.* Nogh in Hen-
rik: *Hunne jaren verschoonden de ouden niet:
nochte hunne waerdigheid de doorluchtige man-
nen: nochte haere weerloosheit de statelyke
vrouwen: nochte hunne slechtigheit de jonge-
lingen: nochte hunne onnoozelheit de kinderen.*
Nogh in Granida:

————— Ik reken

De leelykheit zoo goet als schoonheit onbekeken,

En al bekeken onbelonkt, en al belonkt

Nogh ongenoten van den minnaer diese ontvonkt.

E 2

De

* Climax.

† Anadiplosis.

68 *Beginselen of kort Begrip*

De klimming doet zich genoeg voor. *Onbekeken* is minder dan *onbelonkt*; *belonkt* minder dan *genoten*. Vondel in Adam:

*De doffer volgt de duif, het hart de trouwe binde,
De leeu de boschleewin.*

In 't eerste bedryf van Jephtha:

*Gelukkig, die zoo schoon een roos bejegent,
Gelukkiger die ze afplukt met zyn hant.*

In Salomon:

*Een slang heeft d'eerste vrou, de vrou den man be-
drogen,
De man al't aertryk voort met zich in 't net getogen.*

In 't vierde boek der Bespiegelingen:

*De hemel dient het vier, het vier de dunne lucht
En 't water. 't water en de lucht met eene zucht
Het aertryk staet ten dienst. het water dient de planten.
De planten dienen vee en dier aen alle kanten,
De dieren wederom den mensch, de menschen Godt,
Uitdeeler van elk dienst en toegeworpen lot.*

In

In't vierde boek van Joannes den Boetgezant:

*Gelyk een uurwerkwichet het snekradt ommedryft,
Het snek- het bodemradt, het bodemradt gestyft
In zyne sneller vaert het kroonradt komt beroeren;
Het kroonradt door zyn drift het strykradt om komt
voeren,
En't strykradt d'onrust dryft gedurig heen en weer.*

Jeremias de Dekker in het 309. Punttdicht
des tweeden boex:

*Het aertryk moet, Mancyn, als stof van minder waerde,
Ten dienste staen aen plant, plant wederom aen beest,
Beest wederom aen mensch, dat 's minst altydt aen
meest.*

Dezelve in den Lof der Geltzucht:

*Godt stelde d'aerde't Kruid, de Kruideren den beesten,
De beesten wederom den redelyken geesten
Geschiktelyk ten dienst.*

Antonides in het tweede boek des Ystrooms:

— — *Een pest die eerst de werrelt heeft bedorven,
En bragt de gierigheit, die kanker van't gemoedt,
En die de wreedtheit voort, verhit op menschenbloet.*

70 *Beginfelen of kort Begrip*

Zoo is ook deze spreuk: *Vroomheit teelt deugt, dengt eer, eer nydt.* Dekker in de Puntdichten:

De tydt brengt waerheit voort, de waerheit haet en nydt.

ACHTTIENDE HOOFSTUK.

Van de Voorverhalinge.

DF. * Voorverhaling is, als dezelve klank in den aenvang der redenen herhaelt wort. Hooft in het VIII. boek der N. Hist. *Welk eene onervarentheit, zich in 't verkeeren der werreltsche dingen te ontzetten? welk eene wankelbaerheit, om 't misval eener stad, hoewel overbitter en deerlyk, te zwichten? Dezelve in Henrik den Grooten: Luther hielden zy voor een Vader hunner Kerke: Luther voor den genen, die sedert den tydt der Apostelen, de waerheit meest gevordert had. In Granada:*

*Recht of ik bet dan gy wat oirbaer was verstondt,
Recht of ik my en haer meer goets dan gy ons gont.*

Antonides in het tweede boek des Yfrooms :
Ben-

* Anaphora.

Bengale, dat zoo breed gezeten langs het strant,
Gelyk een boog gekromt, ziet hoe de zeegolf brant
Op haer vermaerde kust, de laetste, die den stander
Des ryx liet vallen voor den grooten Alexander
[Dits zegt men] toen hy vol en dronken van geluk
'T vast Indië den hals geperst had in zyn juk;
Bengale, 't ryk Kantoor der morgenlantgewesten,
Geeft aen den Batavier een zee van schat ten besten.

Dezelve in 't zelve boek :

D'Oostzee heeft met de Belt en Zond, als uit twee
monden,

Zich van haer schat ontlast, en dien aen 't Ygezonden,
Gelykze jaerlyx pleeg: d'Oostzee, die wyt en breed
Met baren langen arm zoo veel gewesten meet.

De Heer Joan van Broekhuizen :

Charlotte 't windeke zou in de boomen fluiten :

Charlotte riep het velt, Charlotte 't bosch van buiten,
Charlotte 't vluchtig wilt.

NEGENTIENDE HOOFSTUK.

Van de Wederkeering en Omtogt.

DE * Wederkeering is een toon, waer
door een gelyke klank herhaelt wort in
het einde eener rede. Moonen :

E 4

King

* Epistrophe.

72 *Beginselen of kort Begrip*

King James Staetgalei stoot zich bykans aen slenderen

En spaenders op een klip der Brittenlantsche zee :

En Luidwyx krygslot volgt die zelve gangen mee ,

En Fop roept onbesnift en luid : Er wird zich enderen.

Fop ziet Savoiers en dalluiden yurig slenderen

Op Koning Willems trom, en guinies in de steê

Van Vrankryx zilvre munt, te licht in kryg en vree ;

En Fop schreeut even styf en sterk : Er wird zich enderen.

De Wederkeering heeft geen minder kracht dan de Voorverhaling: omdat het geen leest gezegt wort dieper ingaet, en vaster in het geheugen blyft.

Tot de * Wederkeering behoort ook de † Omtogt, by anderen Omvatting genoemt: omdat deze Figuur de Voorverhaling en Wederkeer te gelyk omvat, en als inwikkelt. Omtogt dan of Omvatting is, als dezelve klank in den aenvang en het einde der rede herhaelt wort. Welke Figuur als een rym maekt, zelf in rymelooze rede. Vondel in 't Berecht voor Salmoncus: *D'een begon te lachen, d'ander te schreien, te zitten, te klauteren, te sprin-*

- Epistrophe.
- Symplotè.

springen, te zingen, de handen te wringen, te kermen, te scherpen. Behalven het rym dat hier gehoort wort in *springen, zingen, wringen*, wort telkens in het begin het ledeken *te*, en in 't slot de lettergreep *en* herhaelt, waer uit zekere muzyk ontstaet, waer mede het oor vermaekt wort. Vollenhove in de *Heerlykheit der Rechtvaerdigen* p. 33. *Hoe deerlyk moet Jacob zuchten, en duchten, en vluchten voor den wrok van broeder Esau!* Niet ongelyk hier aen is de uitdrukking van Vondel in Lucifer:

*De Middenry bestaet uit Heerschappyen, Krachten,
En Magten, die op't woort van Godts Geheimraes
wachten.*

In Salomon:

*Ik zweer het anderwerf by Sidons oppergodt,
Den grooten Dondergodt, by't beelt van Astaroth.*

Nogh in het tweede boek der Bespiegelingen:

*In hun nootwendigheit, in hun gebeurzaemheit,
En vryheit, naer het lot een yder toegeleit.*

74 *Beginfelen of kort Begrip*

Kort daer aen :

*Wie twyffelt aen gewicht, behoest gewicht en schael:
Godt heeft gewicht noch schael: by kent het altemael.*

Vollenhove in zyne Slotpredikaetsie: *Al wat bevalligh uitmunt, is onduurzaam, en vergaet beel ras, als het gras.* Antonides:

*Daer 't pestvier, bruischende als een stroom, door's
hemels straf*

Zelfs Koningsteden afkon weiden tot een graf.

Vondel in 't begin van Josef in Egipten:

Verslingert op zyn jeugt en deugt.

Ook in 't begin van Palamedes:

*Die zorgt en waekt en slaeft en ploegt en zwoegt en
zweet.*

Nogh op den Zeehelt Kornelis Tromp:

Als Jurk, de Britsche Turk, de zee wil overgapen.

Naer het oordeel van Vossius, aen wien wy
in

in de kennis dezer wetenschap, veel toeschryven behoort ook tot den * Omtogt, als een gedicht eên zelve begin en einde heeft. Dus vangt Hooft in zyn Granida aen:

*Indien dit boschje klappen kon,
Wat meldde 't al vryaedje?*

En eindigt byna op dezelve wyze:

*Indien dit boschje klappen kon,
Wat meldde 't al boelaedje?*

In het zelve tooneelspel heft de harder Daifilo zyn liet aen met woorden, die tevens het slot van zyn gezang zyn:

*Die geboden dienst versmaedt,
Wenscht 'er wel om als 't is te laet.*

Ook ziet men dit in den Rey van het derde bedryf:

*Lof, goedertieren
Goden, waerdte te vieren,*

Die,

* Symploce.

76 *Beginfelen of kort Begrip*

*Die, toen wy weenden,
Kracht en maght verleenden,
Over onz' zye,
In het bitter ftrye
Om d' heerscbappye.*

Nogh in den laetsten Rey:

*Liefde en Min aen een vertuit,
Beide ziel- en lichaemmengers,
Heilige oppervrientschapstrengers,
Zaligt Bruidegom en Bruidt.*

Ook vint men by Vondel een Bruilofsdicht
byna op dezelve wyze beginnende en eindi-
gende:

*Gal met honig overgoten,
Heilig bitter, minnaers deel,
Naeulyx wort uw zoet genoten,
Of het walligt in de keel.*

Want dus fluit hy:

Gal

*Gal met honig overgoten,
Heilig bitter, minnaers deel,
'T zuur is al voorheen genoten;
Gly nu liefflyk door de keel.*

Zoo is 't ook gelegen met het gedicht over
den jongen Keurvorst:

*Och Keurvorstelyke ziel,
'K vloek uw noodlot en de kiel,
Die twee Frederikken deilde,
Zoon en Vader overzeilde.*

Jeremias de Dekker in zynen Goeden Vry-
dagh:

*O' geltzucht, booze pryde,
Waer vint men schelmerye,
Zoo schandigh, zoo veracht,
Waer toe gy niet en rukt het sterffelyk geslacht!*

Joachim Oudaen op de Beschryvinge van Dor-
drecht:

Hoe

78. *Beginfelen of kort Begrip*

Hoe beft baer hoeft ten golven uit

De maegt van Dordregt!

Dezelve in de Staetgevallen:

Tot nogh toe geen der Engelanders.

Nogh in 't eerste jaergetyde van Karel den eerften, Koning van Engelant, door Kromwel opentlyk onthalt:

Nu naekt de dagb, en't fchendigb jaergety.

Nogh aen den zoon zyner zufter, mynen ouden vrient en ftedegenoot, Frans de Haes:

U, neef de Haes, dit boek te geven!

Ik weet niet of ik 't wel beftê.

Want daer men water brengt in zee,

Wort arbeit zonder vrucht bedreven.

Uw geest eerlang wil hooger zweeven

Dan 't needrigh fpoor dat ik betreê!

Dogh plicht en heusheit eifchen 't meê

U, neef de Haes, dit boek te geven.

Moo-

Moonen in de Bruiloftdichten :

*Hoogstadt, eer der letterkloeken,
Die in 't barrenend gewoel
Pleit voor Hollants rechterstoel,
Laet nu Hollants recht en boeken
Varen voor een korte wyl:
Oeffen nu den minnestyl.*

*Volg nu kloek der oudren regel
En d'aloudste huwlyxwet,
Eens in Oostlant ingezet,
En bekrachtigt door Godts zegel,
Wast, vermeert u, en wort groot
Op den ruimen werreltkloot.*

Welke vaerzen, het begin zyns gedichts, hy
in het einde dus weder opvat:

*Gy zult, eer der letterkloeken,
Dus geleert, en in 't gewoel
Voor den Haegsen rechterstoel
Moë gepleit, verquikking zoeken,*

By

80 *Beginselen of kort Begrip*

*By uw liefste voor een wyl,
En haer nieuwen minnestyl.*

*Gaet het haer dan naer den regel
Der aloudste huwlyxwet,
Eens in Middelvliet gezet,
En bekrachtigt door Godts zegel,
Zy vermeert uit haren schoot
Met Godts zaet den werreltkloot.*

Zoo ook in de Geboortedichten. Het ge-
dicht, dat voor begin heeft:

*Rechtschapen spruit der Wastelieren,
Uw moeders lief en eenigh kint,
Help my uw moeders jaerdagh vieren,
Die met een nieuwen glans begint
En kroont de zuster van myn vader:
Wien raekt dees groote blyschap nader?*

heeft voor slot:

*Geluk, o spruit der Wastelieren,
O puikbloem, moeders eenigh kint:*

*'T gebeurt ons nogh dees dagh te vieren,
Die met een' nieuwen glans begint,
En kroont de zuster van myn vader.
Die vreugt raekt ons, en niemant nader.*

Jeremias de Dekker ook begint en eindigt het Lykdicht op zynen broeder met deze regelen:

*O zalig gy, die ons verdriet,
Ons bittren huisrou niet en ziet,
En niet en hoort ons lykgebaren:
Maer zagt en vreedsaem uitgestrekt
In 't uiterste end der Oosterbaren
Legt van 't Javaensche zant gedekt!*

Men zie ook Huigens in zyn dicht aen zommige predikers, beginnende en eindigende:

Gezanten van om hoogh, bazuinen van Godts woort.

Celius Sedulius, een der oude Christen poëten, heeft eenen ganschen Lofzang langs den draet dezer figure afgeweven, beginnende

F

Can-

82 *Beginselen of kort Begrip*

Cantemus socii, Domino cantemus honorem.

Welk Lofliedt op dezelve wyze gelukkig in Nederduitsch is afgehandelt door den zinryken Dichter Joachim Oudaen, waer van dit het begin is:

*Nu zing een Zegeliet, uws Heilants naem ter eere,
Gy wien de liefde dringt van Christus uwen Heere,
Die zyn weldadigheid en zegening geniet;
Rep heilig hart en mont, en zing een zegeliet.*

De gansche zang is om de deftigheid der stofte, en de kunst, waer mede hy uitgevoerd is, waerdig een en andermael doorlezen te worden.

TWINTIGSTE HOOFSTUK.

Van de Wederopneming.

DE Herhalingen, waer van gesproken is, worden gevonden op eene en zelve plaets: de twee volgende op eene gemengde ofte verscheiden plaets. Zy dragen den naem van Wederopneming, en Wederkeer
of

of Hertredt. De * Wederopneming geschiedt, als dezelve klank in den beginne en het einde herhaelt wort. De Rederykkunst der Kamer in liefde bloeiende geeft ons dit voorbeeld :

Deftigh is hy hier toe, ik zeg u, hy is deftigb.

Vollenhove in zyne Bruiloftdichten :

*De Min verwint het al. Heeft Maro dus gezongen,
Gevolgt van een tot een by alle dichterstongen,*

*De waerheit van zyn dicht staet onverwrikt en pal,
Gesterkt van Heemskerk, en de schoone wedergade
Van zyn verliefden geest, na lastige ongenade.*

Zy taigen beide om ftrydt : De Min verwint het al.

Waer van zich Moonen wel heeft weten te bedienen ook in zyn Bruiloftdichten :

*Stantvaste min verwint, is waerheit, van de jongen
Zoo nagetaelt, als van alle ouden voorgezongen,*

*In 't ommezwaaien van het werreltsdom niet blint.
Dit sterken Jordens en de kuische wedergade*

F 2

Van

• Spanalepsis.

84 *Beginselen of kort Begrip*

Van zyn verliest gemoedt, na lastige ongenade.

Zy tuigen beide om strydt: Stantvaste min verwint.

**Jeremias de Dekker in het derde Punt dicht
des tweeden boeks :**

Dau duisternis en damp en koude nevels hingen

Nogh over velt en vee : maer als des werrelts lamp

'T hoeft opstak uit de kim, strax blonken alle dingen,

Strax stoven in de vlucht dau duisternis en damp.

Dezelve in het zevende des zelve boex :

Mensch vogel visch en vee, lagh van den slaep bedolven,

Men hoorde geen geruisch van aerde lucht noch zee.

Maer als de groote toorts quam ryzen uit de golven,

Strax rees het al met haer, mensch vogel visch en vee.

Dezelve uit Ovidius :

Door Venus wyn en badt wort ons het lyf gemat.

'T wort somtyts ook verquikt door Venus wyn en't badt.

De heer Joan van Broekhuizen :

Acb

Ach was dit Veltmans lot! hoe zouden op zyn zingen

Ten reie gaen het kruit, de dartle telgen springen

En al't gestruikte volk aen vreugde geven bot?

Charlotte't windeke zou in de boomen fluiten:

Charlotte riep het velt, Charlotte't bosch van buiten,

*Charlotte't vluchtig wilt. Ach was dit Veltmans
lot!*

XXI. HOOFDSTUK.

Van den Hertredt.

DE * Hertredt is een herhaling des klanks
in het begin, of in het midden en het
einde. Pels in zyn Gebruik en Misbruik des
Toneels:

*Als weerwraek op haer beurt twee broeders, na het
vangen,*

'Thart uit het lyfrukt, en den wreker brant en blaekt,

*De veltheer 's vorsten bruit, de vorst den veltheer
raekt*

*In't harte, 's veltheers zoon den vorst weër, en drie
moorden*

Op eenen oogenblik geschieden met drie woorden.

F 3

Von-

* Epanodos.

Vondel in den eersten Rei van Lucifer :

*Heiligh, heiligh, nogh eens heiligh,
Driemael heiligh: eer zy Godt.*

Jeremias de Dekker in zynen goeden Vry-
dagh :

*Neen, neen: uw geest, die kracht in alle geesten giet,
Geef kracht aen mynen geest, en geest aen myn' ge-
zangen.*

XXII. HOOFSTUK.

Van de Verlettering,

DUS is het gelegen met de Gestalten of Figuren der Zegging in het herhalen van gelyke klanken. Nu volgen 'er twee, waer in de klanken een weinig verschillen. Zy worden genoemd Verlettering en Valwending. De * Verlettering is, als een woort door verwisseling van een letter of lettergreep ook van betekenisse verandert. Hoofst in het tweede boek zyner Historien: *Dat is de*

* Paranomasia,

de aert der Ketterye. Rustze, zoo roestze. Dezelve in het 21 boek: Om lucht of licht van 's Konings inwendige gezintheit te schep- pen. Nogh in het 22 boek: De verdecktig- den werden ter Kerke ingejaegt, die zy tot bunnen Kerker badden. Vondel in Josef in Dothan:

Het zal strax ryzen om te reizen.

Welk voorbeeld wy hier te meer plaets geven omdat de rymklanken in deze woorden van vele hedensdaegse rymeren zoo erbarmelyk onder een verwacht worden; waer van men Oudaen kan nazien in zyn Lykdicht op den grooten Agrippiner. Jeremias de Dekker in zynen goeden Vrydagh aen het begin:

*Nadien ons deze dagh te nooden schynt veel eer
Tot klagten als tot kluchtten.*

Dezelve op dezelve plaets:

*Wat kan ik beter doen
Dan die gedachten eens uitwerpen in gedichten?*

88 *Beginfelen of kort Begrip*

Dezelve in de Puntdichten:

Gy hebt my eerst (ik ken't) in lucht gestelt en licht.

Dezelve in Juvenaels XIV Schempdicht:

— — — *Zyn hoeven gingen boven,
Zyn huizen tempelen in marmersprael te boven.*

Hooft in Granida:

Plekken, daer

Nimmer last kan lust bevlecken.

Vondel in Lucifer:

Gevoert door lucht en licht.

Zoo ook Vollenhove in zyne Kruistriomf:

Terwyl het licht de lucht begeeft.

Antonides in het eerste boek des Yftrooms
van den Amsterdamschen Houttuin:

Die hout in gout verkeert, een kostelyk gewin.

Hier

Hier maken *klagten* en *kluchten*, *gedachten* en *gedichten*, *lucht* en *licht*, *last* en *lust*, *kerk* en *kerker*, *ryzen* en *reizen*, *boeven* en *boven*, *hout* en *gout*, door verandering van enkele letteren een zeer verscheiden betekenisse; gelyk ook nogh in dit van Hooft in Granida:

ô Wetten zonder weten!

XXIII. HOOFSTUK.

Van de Valwendinge.

DE (a) Valwending is, als stemmen van eenen en zelve oorsprong door verscheiden vallen een medegeluit maken onder elkander. Die (b) Vallen betekenen niet alleen (c) de Naemvallen, maer alle verscheidenheit van geslacht, getal, trappen, wyzen, tyden, en personen. Zoo dat deze Vallen plaets hebben omtrent (d) Naemwoorden, (e) Werkwoorden, (f) Byvoegelyke

F 5

(a) Polypoton.

(b) Casus.

(c) Casus Nominum.

(d) Nomina.

(e) Verba.

(f) Nomina Adjectiva.

90 *Beginfelen of kort Begrip*
gelyke woorden, en * Bywoorden. De
Rederykkunft der Kamer in liefde bloeiende :

— — — *Die al zyn levens vrougt*

In weligh loven stelt, leeft nimmer recht naer deugt.

Hooft in het 27. boek der Nederlantsche
Historien; *Nu lant tegen lant, stadt tegen*
stadt, burger tegen burger in twist en partydig-
heit blaekte. Dezelve in Geeraert van Velzen :

Strant tegen strant, zee tegen zee te maken op.

ten zy dit liever behoore tot den † Omtogt,
omdat de naemvallen niet naer behooren ver-
schillen. Beter dient hier dit van Dekker in
de Geltzucht :

Als d'elementen schrap staen tegen een gekant,
Brant tegen water woedt, en water tegen brant.

Vondel in de Altaergeheimeniffen :

Hy, die met troost de gansche werrelt troost,
Ziet uit om troost.

De-

* Adverbia.

† Symploce.

Dezelve in Lucifer :

*Indien ik uw bazuin, de wet van 't hoogh bevel,
Een luttel wederstreeve, of schyn te wederstreven.*

Urias geeft by den zelyven in het Treurspel
van Koning David :

*'K verwekte een krygsgerucht van schilden tegen schil-
den.*

Dezelve op de afbeelding van den Dagh :

Gy zyt de dagh, of voert den dagh in uw gezicht.

Dezelve in het III. boek van de Heerlykheit
der Kerke :

Het kruis bestormt het kruis, altaer bestormt altaer.

Hier worden *kruis* en *altaer* eerst in den noc-
menden, daerna in den beschuldigenden
naemval gestelt. Vondel weder :

Al stonden (Godt verhoeds) de stedek tegen stein.

Nogh op 's Prinzen helm :

Dit

92 *Beginselen of kort Begrip*

*Dit yfren hoeft van 't hoeft, dat over zoo veel hoofden
Gezag heeft, daer vaek 't roode en blaeuwe vier nit
sprong,*

Kreeg builen, daer men stael en bekkeneelen kloofde.

Nogh in 't Afzetsel der Koningklyke Printe :

Een kastoer bedekt de vlechten,

Een pluimaedje den kastoer.

Jeremias de Dekker in zyn lykdigt op D^r. Ar-
minius :

Nadien by 't jok van myn gebiet

Heeft zoo veel balzen doen ontloopen,

Hy zal 't my met den bals bekoopen.

Dezelve in de Eerspore van Nederlant :

Gaet daer op aen, en stelt u in Godts hoede.

Godt is 't, Godt is 't, die dezen bandel stiert.

Nogh in de Puntdichten op het Stadthuis van
Amsterdam :

'T een

— — — 'T een is hier 't ander waerdigh,
De stad een zulk stadthuis, 't stadthuis een zulke
stadt.

Ook in den Lof der Geltzucht:

*Hoe kan de Staet befaen, als't met de huisgezinnen,
Waer uit de Staet befaet, niet wel en staet van binnen?
En hoe kan't daer wel staen, wanneer de hantwerks-
man
Meer in de kroegen brengt, dan hy verdienen kan?*

Huigens in zyne **STEDESTEMMEN**,
daer hy Amsterdam sprekende invoert:

— — — *Hoe komen al de magten
Van al wat maghtigh is besloten in uw grachten?*

Men leeft voor de Kapelle der Munteren,
waer van myn zalige Oom Samuel van Hoog-
straten een lidt was, in de Groote Kerke te
Dordregt, deze twee regels door hem gestelt:

*Hebt gy't op munt gemunt, nitmuntender dan gont,
Deel d'armen van uw munt, en wacht weer hondert-
vont.*

XXIV.

XXIV. HOOFSTUK.

*Van de Gestalte der Rede, en derzelver
kracht.*

DEN aert van de Gestalte der zegging beschreven hebbende staet ons te spreken van de Gestalte der Rede.

De * Gestalte der Rede is een Gestalte, die in de gansche rede eenigen hartstogt doet blyken. Deze verschilt zoo veel van de vorige, datze der rede, die men spreekt, zenuwen en spieren schynt by te zetten, daer de vorige de rede alleen met eenig bloet en kleuren verzien. Zoo dat de welsprekenheit hier vooral heerscht. Zy hout zich over endt, en staet wakker op haere beenen, heel anders als de Gestalte der Zegging, die met het veranderen of verplacsen der woorden terstont in eene andere verkeert of verdwynt. Dit blykt in de bovengemelde * Verletting, zonder dat wy de andere Figuren behoeven aen te roeren, daer Hooft zegt: *Plekken, daer nimmer last kan lust bevlecken.* Want stelt men daer voor *last* een ander woort,

* Figura Sententiae.

* Paronomasia.

woort, als *moeite*, *moejelykheit*, *arbeit* enz. verdwynt die Figuur aenstonts. Eindelyk gelyk de Uitspraek door hare woortwisselingen en gestalten veel vermagh tot iet wel te zeggen, en den hoorder te vermaken : zoo vermagh deze Gestalte vry wat meer tot het bewegen en overhalen der gemoederen, het geen het voornaemste is, dat door de Rederykkunst uitgewerkt wort. Deze Gestalten zyn negen in getal : Uitroeping, Verbetering, Verzwying, Afwending, Spraekverbeelding, Twyffeling, Gemeenmaking, Inne-
ming en Toestemming.

XXV. HOOFSTUK.

Van de Uitroepinge.

DE * Uitroeping is, waer in een † Tusch-
schenwerpsel van uitroepen, uitgedrukt, of verzwegen, eenigen hartstogt des gemoets te kennen geeft. Uitroeping wort zy genoemd, omdat zy in het spreken eene verheffing van stem vereischt. Zy doet veel tot het beroeten der gemoederen, en dat door
ver-

* Exclamatio.

† Interjectio.

96 *Beginselen of kort Begrip*

verscheiden hartstogten. Want somtyts geeft zy eene verwondering te kennen, als in dit voorbeeld by Vondel in Jephta in den Tegezang voor het vyfde bedryf? *O geboorzaem teken!* en in Adam:

O groote schoonheit der lanschouwen!

Somtyts wanhoop. Vondel in het III. bedryf van Lucifer:

O onverwachte slag, en staetverwisseling!

Kort daer aen:

*Helaes, helaes, helaes, gebroeders bemelreien
Legt af uw boofstieraedt.*

Dezelve in Salomon op de 55te. bladzijde:

*Och och, wy zyn verwaten,
Van Godt verstoeten en verlaten.*

Somtyts wensch. Hooft in de Nederlantfche Historien p. 259. *Ach beleefde by eens den dagh,*

dagb, dat de luister der vryheit weder oploke!
Vondel in Adam op de 29ste. bladtzyde:

*Och of de Godtheit hem berwaerde,
In eene zelve lente en jeugt!*

Dezelve in Salomon op de 52ste. bladtzyde:

Och och, had Davids zoon nogh iet van Davids schyn!

In Palamedes op de 39. bladtzyde:

*Och waren noit myn schepen
Verzeilt van Salamis zoo verre aen Tenedös!*

Dan eens verontwaerdiging en gramschap.
Vondel in Josef:

*O bloetgelt, zoo vervloekt als handen oit ont-
fingen!*

Oudaen in zyn Godtsdienst - en Plichtoeffe-
ning:

O ydel, ó verdoemt verstant!

G

Dan

98 *Beginfelen of kort Begrip*

Dan eens Bespotting. Vondel in Salomon op de 26ste bladtzijde:

*Waer vint zyn hoop een borg
Voor eenen dwaazen erfgenaem!*

In het zelve treurspel, in den Rei des vierden Bedryfs:

*Befchempte met uw gryze haeren
Kost gy d' Afgodische pylaren
Des tempels ook ter aerde rukken
En storten dit gebou aen stukken!*

Een weinig te voren in het zelve:

O reukeloosheit, al te dwaes!

Dan eens weder ontferming. Dezelve in Salomon op de 76 bladz.

*Och, Salomon
Ons hemelhooge berregceder
Stort zonder hoop van opstaen neder.*

Ook

Ook vloek en wensching van ramp. Jan
Vos in Aran:

*De donder moet hem pletten,
Die op uw dappre borst de breede kling durft
wetten.*

Vondel in Salomons vierde Bedryf:

*Gy geveinsde, hart van aert,
Is uw getrouwe u geen altaergemeenschap
waerd?*

*Zoo zult gy ook voortaan haer bedtgenootschap
derwen.*

*Mijn vloek en Tyrus vloek zal treffen op uwe
erven*

*En volk, dat gift en gal op Sidons dochter
braekt.*

Dat het * tusschenwerpsel in de uitroepinge
sontyts verzwegen wort, hebben wy boven
vermaent. Antonides:

Gelukkig, zoo een lach

G 2

Van

* Interjectio.

100 *Beginselen of kort Begrip*

*Van zyn godinne, een lonk, hem eens gebeur-
ren magb.*

Van de Uitroeping is ook een soort † de Toeroeping, die men gewoon is te voegen aen het einde der verhaelde of ontvouwen zaek. Sidonia in Vondels Treurspel van Salomon de bedryven van Koning David ophalende voegt deze Toeroeping in het slot van hare rede daer by:

*Dat was een belt, vol vier, die om zyn bruit
wou sterven.*

Antonides ook in zyne Bellone ophalende de bedryven der Nederlantsche zeehelden, die den moetwil der Engelschen kneusden, maekt daer op deze Toeroepinge:

*Door zoo veel arbeids wert de hoogmoedt eens
geplet.*

Vondel in 't eerste Bedryf van Jephtha:

*Nu wort de vreugt verdubbelt: want wy booren
Dat Efraim den veltslagb heeft verloren,
Voor Jephtha vlucht naer d' oevers der Jordaen.*

Nu

† Epiphonema.

Nu volgt de Toeroeping :

Zoo moeten al Godts vyanden vergaen.

De Vrypostigheid * van rede komt ook voor als zekere Uitroeping, dewylze met kracht van zeggen wort uitgezet. Vondel in Koning David herstelt :

Of meentge met dien rou het hart des volx te winnen?

*En hebtge aen eenen stam, die u slechts overschoot
Van twalef stammen, nogh te veel in uwen noodt?*

*Zoo vaer vry voort : vaer voort met jammen
en treuren,*

*De hairen uit het hoofd, het kleedt van 't lyf
te scheuren.*

*Zoo blykt het klaer dat gy een' booswicht hooger
acht*

Dan's volx behoudenisse en Abrahams geslacht ;

*Dat gy uw vrienden haet en banthaeft die u
haten.*

*Maar 'k zweer u, vaertge voort, 'k zie morgen
u verlaten*

G 3

Van

* Parrhesia.

102 *Beginselen of kort Begrip*

*Van al uw' aenhang, niet een balsvrient meer
ten hoof,*

*Uw Kroon en Septer en uw Koningryk ten roof-
Voor alle uw vyanden, en hoor een storm ver-
heffen*

*Veel schrikkeliker dan uw hoof oit quam te
treffen,*

Van uwe jonkheit aen, tot heden dezen dagh.

*Waek op dan : stryk, en berg uw kroon en
ryxgezagh.*

Dezelve in de Batavische Gebroeders op de
52ste bladtzyde :

*Tierannen, vangt en spant, en raest, en moort,
en prest.*

O Broedermoorders aert, te Rome in 't wolvenest

Gewoedt van een wolvin, gebroet van vondelingen

En nonnebasterden, die aen de spenen bingen;

Hoe groeit gy in 't bederf van al wat adem haelt!

Orze afkomst zette u ryk dit laster stuk betaelt,

Indien de geden uw verwaetenheit niet plagen.

By

By den zelve laet in het zelve Treurspel
Bürgerhart zich dus hooren :

*Vervloekte dwingelant , van eer en trou ver-
wildert ,*

Gy hebt u zelve recht naer't leven afgeschildert.

Het is onnoodigh dat een ander u misverf.

Deelt beden iemant diep in 't algemeen bederf ,

Zoo magh het algemeen met reden u misdanken.

Doortrapte buichelaer , wy kennen uwe ranken ,

Uw geile gierigheid, die goet verschoont noch bloet ,

*En Godt noch mensch ontziet. Wat toef ik ?
kan myn moedt*

*Dit dulden ? moet een vorst en lantsbeer , vry
geboren*

Ter heerschappye , nogh zyn aengetergden toren

Inkroppen , eer by van gevangenis verbuiſt ?

Heruit, tieran, heruit. 'k verdaege u voor de vuist

*In 't vechtperk hier voor 't hof. waer staenwe ?
wat wil 't worden ?*

*Een vrouweſchender dorſt my 't zwaert van't
lyf afgorden ,*

104 *Beginselen of kort Begrip*

*Een die den riem van een Vestaelsche ontgespen
wou,*

*Een boschnon, Welda zelf in 't bosch ontwy-
den zou.*

*Men zwyg den overlast van zyne wulpsche
knapen.*

*Mogt ik bem in den schild en in zyn bastertwapen
Eens varen naer myn wensch, al tradt by voort
in 't perk*

*Met vyf schildknapen; 'k zou dien blooden
weerwolf werk*

*Beschaffen, en tot gruis vermalen voor myn
voeten.*

XXVI. HOOFSTUK.

Van de Verbeteringe.

DE Rederykkunstenaers noemen eene
herhalinge van zich zelve, wanneer
iet herroepen wort; waer door in de uitroe-
ping eenige verkoeling en matiging gebragt
wort. Deze Herhaling is of eene * verbetering,
of

* Epanorthosis.

of * Verzwying. De Verbetering herroept
het gene gezegt was, en stelt iet dat beter
schynt in de plaets. De Rederykkunst der
Kamer in liefde bloejende :

*Zoo wreed een moeder was't, magh menze moe-
der beten.*

Dezelve :

*Wat zeg ik dief? Straetschenders naem is hem
bequamer.*

Vondel in Samson :

Dan roep ik Godt, myn Godt, om bystant aen.

Myn Godt, myn Godt, zie neêr van's hemels bogen.

Wat eischtge? ik eisch den Filistyn myne oogen.

Dan kraekt het of de werrelt wou vergaen.

Al 't aertryk beeft en daverd als getroffen

*Van zulk een krak, gevolgt van zulk een
slag.*

*Maer magtelooze en blinde man, wat magh,
Die niets vermagh, op zyne sterkheit stoffen!*

G 5

Sam-

* Apofiopefis.

Samfon vol moedt, en gedachtigh aen zyne eerste fterkheit, laet zich vervoeren door gedachten om wonderen uitte rechten: maer in 't ende zich te binnen brengende het misfen van zyn hair en gezicht bedaert, en verbetert met woorden het geen hy te onbezonnen gezegt had.

XXVII. H O O F T S T U K.

Van de Verzwying.

DE *-Verzwying is een Figuur, waer in de loop der aengevangen rede zoodanigh gestuit en gestremt wort, dat men giffen moet wat het gevolg daer van zal zyn. Antonides in het einde des tweeden b. van zyn Yftroom:

*Zoo drenk myn pennen met onsterffelyken ink,
Op dat iku alom.... help Triton, ik verdrink.*

In de Tieranny van Eigenbaet, een zinnespel van het Kunstgenootschap NIL VOLENTIBUS ARDUUM, voert Quaetaert deze afgebroken tael:

Hy

* Apofiopesis.

*Hy zent me aen u vooruit, en zal straks, vol
verlangen,*

Hier zelf zyn, om uit my uw meening te verstaen.

Is uw believen dan.... Maer ginder komt by aen.

XXVIII. HOOFSTUK.

Van de Afwendinge.

AFWENDING * is, wanneer de rede wort afgewendt tot een heel anderen persoon, als de aenvang der zelve vereischt. Waerom de Rederykkunst der Kamer in liefde bloejende te regt zegt, dat de

Afkeer de rede wendt tot andren dan wy spreken.

Zy wykt niet veel voor de Uitroepinge, en vereenigt zich dikwils met dezelve. Zy onderscheidt zich op verscheiden wyzen ten aenzien der personen: want die personen, waer toe zy zich wendt, zyn of menschen, of goden, of stomme en ongezielde dingen, die echter als personen gehandelt worden. Antonides in het 4de boek des Ytrooms:

Hoe-

* Apostrophe.

108 *Beginfelen of kort Begrip*

*Hoewel de Faem getuigt, dat by, uit rou en zucht,
De tranen niet weerbielt, maer vulde zee en lucht
Met zyne klagt, toen 't hooft des zangers,
van Bachanten*

*En wynpapinnen die ontzint van alle kanten
Toefshoten, in zyn' vloedt geworpen, met de tong,
Nu styf bestorven, nogh een droevigh klaegliedt
zong,*

*En driemael flaeu uw' naem, Eurydice, liet
hooren.*

Dezelve in het derde Boek :

*Ook zegt men dat gy, ó doorluchtige aertspoëet
Virgyl, aen zynen vloedt doorgaens uwe uren
sleet.*

De meening des dichters is hier niet of Eurydice of Virgyl aen te spreken: maer hy wil enkel zeggen dat het hooft van Orfeus den naem van Eurydice liet hooren. ook dat Virgyl zyne uren sleet aen den Eridaen. Van dien aert is ook het volgende in het eerste boek :

Nu

*Nu volgtge, o Nieuwe gracht, met myn gezang
gegroeit.*

*Uw Scheepswerf wert wel korts met breeder plas
bevloeit,*

*Wanneer het water zwalpte, op't klotfen van
de kielen,*

Die van de rollen steil in't Y voorover vielen,

*En zwierde op uwen gront, dien't nu maer kust,
beschroomt;*

*Maer toen laegtge onbewoont en eenzaam; nu be-
toomt*

*Zich myn verwondring niet, ik kanze niet weer-
bouwen,*

*Als ze u schier later ziet beginnen dan volbou-
wen.*

In de * Afwending heeft de † Aenroeping
eene merkelyke plaets by de poëten. Spiegel
den toleg zyns Hartspiegels hebbende voor-
gestelt maekt deze aenroeping tot Godt:

*O licht, o bron des beils, alscheppende natuur,
Hartkenner, zielenarts, stort gy te dezer uur,*
Of

• Apostrophe. † Invocatio.

*Of frael of kracht of geest : jon my wysdom en
zege :*

Dat ik tot ware deugt my en myn krooft bewege.

Heilzame zielenzon , o leifstar , toon uw magt ,

*En zuiver myn gemoedt , verdryf den aertschen
nacht ,*

*Dat schuldigh onverstant of waen my doe geen
schennis.*

*Jon my een fcherp begrip , goet oordeel , ware
kennis ,*

*Dat erfleer niet , noch erfzond , my dryve uit het
spoor.*

*Uw inspraek zy myn stier , jon my daer gaeu ge-
hoor.*

Vondel vooraf verklaert hebbende zyn voor-
nemen van het bedryf op te zingen van Joan-
nes den Boetgezant wendt zyne rede dus tot
de Engelekooren :

Gy Englekooren , die om hoogb , van trans in trans ,

*Het Lam eert , dat den rey der maegden leit ten
dans ,*

Die

*Die door het nieuwe liet, en onnazingbre toonen,
Den trouwen bruidegom der zuivre zielen kroo-
nen;*

Geleit met uw gezang myn bemelbelden wys.

En kort daer aen aen Anna Bruining:

*Engy, o Anna, die in 't Neerlantſch Bethlehem,
Joannes boetbazuin, en goddelyke ſtem*

In armoë volgde, wydt van 't ydel afgeſcheien,

Ontfang, belieft het u, met uw getrouwe reien

*Myn' zang, die naer geen prys van wereltſche
eere ſtaet,*

En ſterk me met gebeën, als gy te koore gaet;

Opdatwe beide, om hoog van 't aertryk opgetogen,

*Godts afgezant by Godt in 't licht aenſchouwen
mogen.*

Dus behandelt hy ook de Altaergeheimenissen, een krachtig en doorwrocht werk. Want dit dichtſtuk in orde voorgesteld hebbende keert hy zich tot Jakob, Aertsbiſſchop van Mechelen, aldus:

112 *Beginfelen of kort Begrip*

*O Jakob, die de nydigheit ten doel,
Te Mechele, van uwen hoogen stoel,
Gansch Nederlant met myter staf en wetten
Bestraelt en weidt; gewaerdigh myn trompett en
Te hooren, is die klank aenhoorens waerdt:
Want uwe drift en gloeiende yver paert
Godtvruchtigheit en Godtgeleertheit t'zamen,
Twee paerlen, die Aertsbiffchoppen betamen.*

Zoo ook in den aenvang van de Heerlykheit
der Kerke wort Godt op deze wyze by af-
wending aengeropen:

*O bartekenner, die met al doordringende oogten
Des menschen oogmerk kent, en aenziet uit den
hoogen,
Zie neder uit den troon van't ongenaekbre licht,
Daer Cherubyns voor u hun wezen en gezicht
Met dubble vleugelen al bevende bedekken;
Terwyl de Kooren vast den lof der Godtheit wek-
ken,
Den hoogsten zynen lof toezwaeien, met den geest
Van*

*Van wierook, uitgespreit den ganschen bemel
deur.*

*Begunstig toch den galm van deze Kerkgezangen,
Gewaerdigze eenen glans uit uwen Stoel te ont-
fangen,*

*Opdat de heerlykheit der Kerke niet verdooft,
En Jesus naem hier door gekroont worde, en ge-
looft,*

*In't harte, en op de tong der engelen, en menschen,
Het hoogste dat myn dicht bereiken kan en wen-
schen.*

Vervolgens aen Paus Alexander den zeventi-
den :

*O Alexander, eer der Fabien, wiens naem
Entitel, getrompet door d'oude Roomsche Faem,
U passen, als een telg, uit zulk een stam gesproten,
Hoe sluit uw Heiligheit de ry der Stoelgenoten,
Na Innocentius, met zulk een eer en lof!*

Kort hier aen :

H

Ont

114 *Beginfelen of kort Begrip*

*Ontfang terwyl myn dicht , o Vader , wien de
klank*

Van allerhande tale en bemelſch Kerkgezangk

*Met recht wort toegewydt , en door uitbeemſche
tongen*

Met alle eerbiedigheit van verre toegezongen.

Verschoon myn ſchorre keel, die boven hare kracht

*Niet kan geſpannen ſtaen. ontbreekt het aen de
magt ,*

Zoo laet d'oprechtte wil uw Heiligheit bebagen.

Zyne Verovering van Grol vangt hy dus aen :

Ik zing den legertogt des Prinſen van Oranje ,

Die't heir van Spinola, en al de magt van Spanje,

Met zyn ſlagordens tartte , in het beſtoven velt ,

*En Krygsvooft Dulken Grol deed ruimen met
gewelt.*

*Nu volgt by afwending de Aenroeping tot
Godt :*

*Gy die van 's hemels troon d'oorlogen hier om lege
Be-*

Bestiert, en onzen Helt vereerde met de zege,

*Daer al't vereenigt lant uw' beilgen naem om
looft,*

*En dankbaer lauweriert des Overwinnaers
hoofst;*

Gelei myn Zangheldin, die goddelyk verbolgen,

*Verrukt wort, om den kryg in 't harrenas te
volgen,*

En oog in 't zeil te slaen voor 't algemoene best,

*Hier na den Bergsen Graef, daer na d'omringde
vest.*

Van Godt keert hy zich tot den Prins :

Engy, o Frederik, die fier en trots te paerde

*Voor Hollants vrydom vecht, en yvert met den
zwaerde ;*

*En 't volk, dat hier geschokt krielt als een byen-
zwarm,*

Verdadigt door Godts kracht, en uwen yfren arm;

*Indienge t'eenger tydt van 's lants bekommerin-
gen*

H 2

En

116 *Beginselen of kort Begrip*

*En zorgen wat ontlast, myn ruw gedicht hoort
zingen,*

*Zoo oordeel heusch van hem, die door uw deugt
gewinkt,*

*Geen leidstar kent, als 't licht dat op uw helm-
top blinkt.*

De Geboorte van Willem van Nassau vangt
hy aen met eene aenspraek aen 's Gravenha-
ge, geboorteplaats van dien Vorst, en wendt
zich daer op naer de Zanggodinnen:

Maer gy, o Negental, o Myterberggodinnen,

*Die 's nachts niet min dan daegs gaet waeren
door myn zinnen,*

Om wie my 't leven lust, en zonder wie ik niet

*De majesteit der zonne aenschouwe als met ver-
driet,*

*En droef en eenzaam, wensch in duisternis te
stronkelen,*

*Al zitze hoog in 't goud, betulbant met kar-
bonkelen,*

Bemantelt met een klest van vlam en purpergloet,

*Waer voor al 't Oosten knielt en wierookreuken
voedt;*

O

*O dochters van Jupyn, indien ik uw bevelen
Oit yvrig heb verricht; het zy ik speeltooneelen
Deed steenen, en vergoot een' droeven tranen-
vloedt,*

*Paleizen doofde in asch, en Prinzen smoorde in
bloet;*

*Het zy myn citer schepte uit heldenlof haer weel-
de;*

*'T zy ik op dunnen balm een hardersvaersken
queelde;*

*Neigt herwaert uw gehoor, uws dichters stem
verhoort,*

Bewloeit met gulden inkt dees zalige Geboort.

Ontsluit genadig ons uw bosschen en uw bronnen.

Ontsluit ons heiligdom en hemelen van zonnen.

*Geeft rymen, die getoetst der wyzen dichtkund'
schatt'*

Als diamant, in 't gout van eenen klaeu gewat.

*In de Inwyding van 't Stadthuis van Amster-
dam geschiedt de Aenroeping aen de Heeren
Burgermeesteren:*

H 3

Gy

118 *Beginfelen of kort Begrip*

*Gy Heeren, die de stad, gelyk vier hooftpilaren,
Met raedt en wysheit sterkt, in 't rypste van uw
jaren,*

*Grootagtbre Vrybeer Graef, en Ridder Maerse-
veen,*

*Oprechte telg van Pol, en Spiegel, die 't gemeen
Ten burger Spiegel strekt, gewaerdigt ons gezan-
gen*

*Te hooren, daer 't muzyk uw intree zal ontfangen
Met blyfchap op den stoel, en 't eerlyk wapen-
kruis;*

*Uw Burgermeesterschap het ingewyt Stehuis
Versieren, meer dan kunst, besteedt aen witte
marmers;*

*En d'oude burgery haer hoofden en beschermers
Begroeten, uit den drang van overal vergaert.*

Antonides in 't begin zyns Ystrooms:

*Gy groote Stroomgods, laet uw bron myn Hippo-
kreen,*

*Den hoogen Muiderberg een Helikon verstre-
ken.*

De

De rede wort ook overgebracht tot stomme en ongezielde dingen, gelyk wy in den beginne gezegt hebben. Antonides in 't tweede boek:

*O strant! o baren en gestarnten kleen en groot,
Die met uw stralen boort tot in den diepsten schoot
Der zee, door 't golvend kleedt en dundoek van
het water,
Getuigt met my wat vreugde en vrolyk dischge-
schater
Ik waerlyk heb gezien, of wonderlyk gedroomt.*

Dezelve in het lykdicht op den Amirael de Ruiter:

*Trinakrie met al uw steen,
Hoe stondt gy voor het hoofft geslagen?
Wat dootschrik reedt 'er door uw leen!*

Dit Rederykkundig sieraet gebruiken de dichters niet alleen in 't begin huns werx, maer dikwils ook elders, als de zaek dat schynt te vereischen.

XXIX. HOOFSTUK.

Van de Spraekverbeeldinge.

DE * Spraekverbeelding, of uitbeelding of verzieling eens perfoons, doet ons door onze rede eenen anderen persoon sprekende invoeren: het zy die persoon nogh in wezen, of uit de werrelt gescheiden is. De uitspraek dezer † Gestalte brengt groot sieraedt aen, en behoeft derhalven veel omzichtigheit enoordeel, opdat de rede, die gesproken wort, overeenkome met den persoon die ze uitspreekt. In dit sieraet van wel zeggen hebben de dichters veel vooruit. Maer hier vooral, gelyk wy begonnen te zeggen, moet naekeurig acht gegeven worden op de betamelykheit: waer toe Horatius in zyn Dichtkunst ons deze voorzichtige les geeft, die van Andries Pels dus in Nederduitsch naer onze wyze is uitgedrukt:

Veel zal het schelen of een meester spreekt of knecht,

Of ook een statigh man, die weet het geen hy zegt,
Of

* Prosopopoeia.

† Figura.

*Of dartel jongling, een vorstin, of minnemoeder,
Een snedigh koopman, of onnoozel schapenboeder;
Een Spanjaert of een Pool; een Fransman of een
Deen.*

De Spraekverbeelding is onvolmaekt of volmaekt. De onvolmaekte is, wanneer de rede van eenen anderen persoon naer den zin alleen en in 't gros verbeelt wort. Antonides:

*Hy prees de sluikery der goddelyke grooten:
Want zelf de Minne was van 't wufte schuim
gesproten.*

Vondel in Gysbrecht van Amstel op de 43ste bladtzyde:

*De naeu ontslipte wacht
Verbaelde ons, hoe alrêe de voortogt met de kracht
Der ruitren binnen was.*

en op de 46ste bladtzyde:

*Myn broeder riep, ik zou my flux op 't slot begeven,
En zyne gemalin en kinders gade slaen.*

122: *Beginfelen of kort Begrip*

De volmaekte Spraekverbeelding is, wanneer wy de gansche rede van een persoon, zoo als hy die zelf heeft uitgesproken, verbeelden, dat is, hem sprekende invoeren, zoo als hy van woort tot woort zelf spreekt of gesproken heeft. Waer omtrent een betamelyke * Toegang tot de Spraekverbeelding, en eene † Afwyking van dezelve moet waergenomen worden. Vondel in Gysbrecht van Amstel:

Ik heb het licht gezien, en zelf de stem geboort:

O Gysbrecht, laetge nu uw nicht Klaris verlegen?

Magh u Oom Gozewyn, de gryze, niet bewegen?

En steltge huis en vrou en kinders in gevaer?

De welsprekende Ridder Hooft

Van geen en letterbelt oit uit het velt geslagen,

Maer die den lauwerkrans altyt heeft wechgedragen,

stelt

* Accessus.

† Recessus.

Stelt in zyne verscheiden gedichten een Spræk-
verbeelding toe, waer in hy de Seine, een
rivier in Vrankryk, dus sprekende invoert
tot lof des Baroens van Asperen: nadat hy
dezen Toegang vooraf laet gaen:

*Mogt u de kromme Sein, de welvaert van de
Stadt,*

*Daer Henrik (’t is vyfjaer) ten troon der zege
zat,*

*Eens hooren, ik en weet, of blyder dan of droe-
ver*

*Hy om ’t uitbeemsch François, ten burge van den
oever*

Dus richten zou zyn spraek.

Waer op deze Sprækverbeelding volgt:

Ik vind wel groot bescheit

Om u geluk te bién, o hof der Christenheit,

*Met d’eeere, die ’t u is, dat ook van vreemde
tongen*

Uw taele wort gebout en beerlyk opgezongen.

*Dan dit verdriet my, dat Ronsard, Bartas,
Marot*

En

124 *Beginselen of kort Begrip*

*En konden kroonen niet met zulk een lof dit Slot ,
Als een Baroen van naem , die onder d'eerste-
lingen*

*In Hollant wort getelt , doet met zyn heerlyk
zingen.*

*Want nimmer wort een tael in hooger eer ge-
plant ,*

*Dan als haer , buiten 's lants , verheft een groot
verstant.*

*Deze eer , o Vrankryk , heeft voor u verdient
uw Koning ,*

*Die aen den Oeverbrug den Tichelhof en woning
Verbeelen deed , door 't rak der groote galery.*

Die u in aenzien bracht , de werrelt door , was by.

*Hem quam wel toe , vooral , de smaeke dezer
eeren.*

*Maer 't Lot wil dat by haer , wy teffens hem
ontbeeren.*

Ontberen ! langer nu vindt onder zyn beleid

De Hemel al te groot de Fransche mogentheit.

O voeral uit vernuft ! o goetheit ingeboren !

*O zeegbare oorlogshant ! geen man zou licht van
voren Hem*

*Hem hebben 't spijs geboón, als hy gewapent
tradt,*

*Of een schuimbekkend ros in dwang der sporen
bad.*

*Maer hebt gedult François. 't is hoogh genoegh
met klaglyk*

*Geschrei en rou. De troost zy, dat zyn naem ont-
zaglyk*

*U binnen houdt in rust : en buiten, met zyn dicht,
De nieuwe Apol uw tael brengt in een eeuwig
licht.*

Hier op volgt deze Afwyking :

*Dus, acht ik, zou de Sein van u zyn rede ma-
ken,*

En heffen hemelhoog den dichter in twee spraken.

Antonides in het eerste boek des Yftrooms :

Elk luistert toe en zwygt, dus borst hy entlyk uit :

*'K zie Kandie verkracht, en 't Christenbeir ten
buit*

*Aen Turken, en hun zeeschofferende banieren,
Den*

126 *Beginfelen of kort Begrip*

Den Arent ftryken voor roofvogelen en gieren :

*Den Zeeleeu van Sint Mark het bekkeneel ver-
plet ,*

Indien Europe niet met sterken arm zich redd' ,

En haere palen veeg' van zoo veel oorlogspesten ,

*Hun watersteigers breke , en plonder' hun stee-
vesten ,*

In't kostelyk tieras van Christenbloet geleit ,

Ter eeuwiger schandael van haer slaphartigheid.

De Toegang is hier: *Dus borst by entlyk uit ,*
waer op aentonts de Spraekverbeelding zelve
volgt, nae welker einde men de Afwyking
hoort :

*Dus sprak by: en'k was naeu ter halver weg
gebracht ,*

Wiert myn gedicht zoo lang gerekte als zyne klagt.

Men vint van den zelve Antonides een fraeie
Spraakverbeelding in het II. boek des Y-
ftrooms, daer de Mexikaensche Keizer Ata-
baliba, en in 't IV. boek, daer de Meermin
of Zeefibil een lange rede voert.

Deze Spraekverbeelding geeft ook spraek
aen

aen stomme en ongezielde dingen, dat is, voertze sprekende in. Men zie de Stedestemmen des Heeren van Zuilichem, en hoore daer Amsterdam dus spreken :

Gemeen' verwondering betaemt myn wondren niet ;

De vremdeling behoort te zwymen die my ziet.

Zwym, vremdeling, en zeg, hoe komen al de magten

Van al dat magtig is besloten in uw grachten ?

Hoe komt gy, gulde veen, aen's bemels overdaet ?

Pakbuis van Oost en West, beel Water en beel Straet,

Tweemaal Venetien, waer 's 't einde van uw wallen ?

Zeg meer ; zeg vremdeling. Zeg liever niet met allen :

Roem Rome, prys Parys, kraei Kairos heerlykheit :

Die schriklyk van my zwygt, heeft allerbest gezeit.

Zulk eene Sprackverbeelding geeft ook Jeremias

128 *Beginselen of kort Begrip*

mias de Dekker aen het Stadthuis der zelve Stadt, uitende zich op deze wyze :

Indien ik, vreemdeling, wat breedt loope in uwe oogen,

Beticht my niet daerom zoo straks van overdaet :

Maer snuffel Amsterdam van straet eens deur tot straet,

En leg dan myn sieraet eens tegen zyn vermogen ;

Ik wedde dat gy dit nog zwaerder vint dan dat,

En staende voets berroept uw oordeel als lichtvaerdig,

En uitroept ongeveinst: 't een is hier 't ander waerdigh :

De Stadt een zulk Stadthuis, 't Stadthuis een zulke Stadt.

Zoo spreekt ook by hem de Waegschael der zelve Stadt :

Myn deuren slaen zoo recht op 's werelts vier gewesten,

Dat ik niet duisterlyk gebout schyne of gesticht,
Om

*Om al wat Noord en Zuid, wat Oosten geeft of
Westen,*

*T'ontfangen op myn schael, te wikken met myn
wicht.*

By den zelven Dekker spreekt ook Nederlant
op het afsterven van den Amirael Marten Har-
pertsz. Tromp:

*Als lest de Britsche pest quam langs myn kusten
zweven,*

*Opdatze my't gebruik afstopte van den vloedt,
Vloedt, dien ik als de lucht gansch vry behou-
den moet,*

*Heeft myn manhafte Tromp, door zucht tot my
gedreven,*

*Flux op die waterplaeg zoo wakker vier gegeven,
En haer met laeg op laeg zoo ridderlyk begroet,
Dat hy my wederom den adem krygen doet;
Maer (och wat dier gewin!) ten pryze van
zyn leven.*

*O droef, o bitter lot! o vloekenswaerdig loot!
Daer leit ach ach, daer leit de leitsman, die myn
vloot*

I

Niet

Niet min stoutmoedigh wist dan wyffelyk te ftieren:

Dogh fchoon het lichaem moet verwelken en vergaen,

De naem van Marten Tromp zal eeuwiglyk beftaen,

Tot fchande van den Brit, tot eer der Batavieren.

Van diegelyke voorbeelden vloeit de Ridder Jakob Kats over, om van andere Nederlantsche vernuften niet te melden.

XXX. H O O F T S T U K.

Van de Twyffeling.

DE overweging, die men neemt, beftaet in Twyffeling of Gemeenmaking. De * Twyffeling is een overlegging, die men by zich zelve neemt. By de Grieken wort deze Figuur *A'zoia* genaemt, als wilden ze daer mede betekenen eene onzekerheit wat wegh men in zal ftaan. De Rederykkunft der Kamer in liefde bloeiende maekt de bepaling dus:

De

• Aporia.

De Twyffling raedt slaegt, wat zy doen of zegen wil.

Waer op dit voorbeeldt volgt:

Wat spreek ik eerst? spreek ik? of zwyg ik beter stil?

Achiman drukt by Vondel in het derde Bedryf van Noach de benacutheit, hem opgekomen door zyne twyffelmoedigheid, dus uit:

Ach ik wert vervoert, bestreên

Van wederzy, gelyk een bergeik, out van dagen,

Met eenen lantorkaen ter neder wort geslagen.

Uw liefde rukt me hier, daer Noachs dreigement.

Niet min zielroerende is de twyffeling van Jephtha:

Godt sterke ons in de barning van dien noodt.

Hier worstelen het leven en de doot,

De schande en eer, de vloek en zegen t'zamen,

Godsvruchtigheid en liefde, het betamen,

132 *Beginfelen of kort Begrip*
En schriklykheên. Och hartstorm al te zwaer !
Hier loopt myn ziel , of staetheil groot gevaer
Van fchipbreuk. och , wat zyde zal ik kiezen ?
Godts zegen , of de gunft des volks verliezen
Verschildt te veel : dogh 't eerfte weegt wel meest.
Hoe wankelt hier myn aengevochten geest !

Krachtig ook is de rede , die Attila , geflingert door zyne driften , voert in het vierde Bedryf der Maegden :

'K belafte myn kornels de Koningin te brengen ;
Hoe zeer de liefde raedt haer leven te verlengen ,
Was nu myn borst kristal , men zagh hoe 't waer
gestelt ,
In 't hart van Attila , dat kleene en enge velt
Voor Liefde en Eer , die daer met magt te velde
komen ,
Uit booze vyantschap , en punt , noch snede fchroomen.
O hant , zoud gy dien dolk wel durven domplen in
Dien boezem , en die borst der lieve Vyandin ?

Zoud

*Zoud gy dat witte sneeuw met purper durven
mengen?*

*Kan Min die wreedheit zien? of immermeer ge-
hengen,*

*Dat zy haer oogen luik? twee zonnen, daer de
zon,*

*Op 't klaerste van den dagh, niet tegens opzien
kon.*

Kan Min gedogen, dat de kille Doot ontdoie

*Dit sneeu van 't aengezicht? dat die met ryp be-
stroie*

Die rozen op de wang, en sluit dien rooden mont,

Volgeurs? gelyk een hof, wanneer de morgenstond

Met aengenamen dauw de bloemen, en de kruisen

Bevochtigt en verquikt, en ademt uit den zuien.

Neen, Attila, uw min is zoo nogh niet verkoelt,

*Dat gy haer harte wond, en zelf geen wonde
voelt.*

*Gy zoud, in Ursels borst, uw eigen hart door-
steken,*

Hoe kon uw vyandin zich makkelyker wreken,

Dan door uw eigen vuist beslechten dit krakkeel?

134 *Beginselen of kort Begrip*

*Dees heuvel, die hier ryst, zal die een moort-
toneel*

Verstrekken inden ring van bopliên en kornellen?

*Zal die het bloembed zyn, daer ik my schrap
moet stellen,*

En houwen Venus roos van haeren teeren struik?

Opdat de lent beschrey het kostelykste puik,

*'t welk in den rozegaerd eens Konings wert ge-
boren?*

Zal Venus voet nu bloên van dezen ysfren doren?

Ik zelf een doren zyn in haer gequetsten voet?

*Opdat der bloemen Zon, uit zulk een edel bloet,
Verryze, tot vermaek, en nut, en dienst der
menschen.*

Myn oogen zulken die dees leli zien verstenffen,

En sterven, op het bedt van deze groene zoôn?

Zal ik die blonde pruik haer goude Konings kroon

*Ontluistren, en dit hoeft, wel waerd myn kroon
te voeren,*

*Nae 't sneuveln ook aen 't snoer van Nimroths
zege snoeren*

By

By d'andre Koningen, en koppen, dien myn kling,
Gelyk een stale wint, door nek en strotten ging?

Neen, Attila, gymoogt dit hemelsch zaet niet
smoren;

Gy moet nochtans, en hebt altaer en goón gezworen,
ren,

En met gestaefden eedt uw trou aen't ryk ver-
plicht.

Zult gy nu eer en eedt vergetende, zoo licht
Verwaereloozen d'eer, door dapperheit verwor-
ven?

Is d'eerste vromigheid in uw gemoedt gestorven,
Dat gy, die noit voor stroom, noch bergen stil
staen bleeft,

Niet, blank in't barnas, voort stadts graften
overstreeft,

Noch draegt de storremleër de voorste aen.'s
vyants wallen,

En klimt en wenkt uw volk om moedig aen te
vallen?

Zult gy, in't hart geprikt van Cypris geilen srael,
Uw triomferend heir verstreken een schandael,

136 *Beginfelen of kort Begrip*

*Dat over bergen klinkt, en grondelooze plassen?
Zult gy in't aengezicht der ftadt ontbarrenaffen
Dit braef gewapent volk, dat in zyn volle krits
Gereedt ftact, om'er in te vliegen met zyn fpits?
Maer hoe? ik raes, ik raes, en ben niet wel by
zinnen.*

*Rechtſchapen krygsman kan geen eer den vrou-
wen winnen,*

*Inzonderheit wanneer zy weerloos-ftaen en bloot.
De Liefde, aen d'eene zy, aen d'andre zy, de
Nood*

*Mytrekken, elk om't ſtyfft; gelyk de berreff-
buien*

*Beftoken, reis op reis, van't Noorden en van't
Zuien,*

*Een hoog gewaffen eik, die over boſſchen ziet,
En diep in Taurus rug zyn taeie wortels ſchiet;
Hy kraekt vaſt, en beftroit den gront met bladt
en lover,*

*En belt ter ſlinker hant, dan weer ter rechter
over.*

*Zoo wort mÿn vlotte geeft gedreven heen en weêr.
Von-*

Vondel in het vierde bedryf van Maria Stuart :

*Waer vinden wy een schilt om dezen slag te
schutten?*

*Wie zal ons nu met troost en voorspraek onder-
stutten?*

Op dezelve plaets :

*Waer bergen wy Mevrouw in 't nypen van den
noodt?*

Wat raedt? wat gaet ons aen?

Dezelve dichter in Adam op de 53ste bladt-
zyde :

*Zal ik de liefde en gunst van myne vrouwe ont-
beren,*

Of d'opperste genade in ongena verkeerren?

Kort daer aen :

Wat stelle ik veur,

*De vrientschap van myn vrou, of 's hemels gunst
te derven?*

138 *Beginfelen of kort Begrip*

Eindelyk wort het antwoord hier op gepast :

*Neen, neen, van myne vrou gefcheiden, rustigh
Godt,*

*Den oirfprong van mynheit, ombelst en aenge-
hangen.*

Waer aen gelyk is die heerlyke Twyffeling
in Salomon :

*Wat raedt? ik dryf verbaest in't midden
Van Godt en Afgodt. och, wien staet my aen te
bidden,*

Te wierooken? helaes, wat zyde kieze ik nu?

*Een worrem knaegt myn hart, van Sidons Godt-
heit fchuw:*

*En ondertuffchen blaekt de min bet onder't kna-
gen.*

Hoe kan men Sadok en Sidonia behagen

Al't effens? wie van bei zal Salomon gebiën?

*Hoe weent die fchoone ziel! wie kan haer tranen
zien,*

Al was zyn kart van fteen?

Hy

Hy ankert echter zyn besluit, en beantwoort zyn eigen vragen:

Neen, neen, ik ly dit nimmer,

Noch bael op my den baet van al het vrouwen-
timmer,

Van duizent vrouwen, elk de braeffste koningin.

XXXI. HOOFSTUK.

Van de Gemeenmakinge.

DE * Gemeenmaking is een overleg dat men met anderen neemt. Zy wort by de Redenvoerders en Pleiters in 't werk gestelt met den toehoorder, met den tegenstreever, of met den Rechter. De Rederykkunst der Kamer in liefde bloeiende:

Raem zelf, wat zout gy doen, zoo gy waert op myn zyde.

Vondel in Faëton op de 37ste bladtzyde:

Wat raedt is allernaest?

He.

† Anacoenosis.

140 *Beginfelen of kort Begrip*

Hc. *Jupyn der goden booft te booren uit den
hoogen.*

Op de 40ste bladzzyde in het zelve Treur-
fpel :

*Myn bedtgenoot , myn Heer , wat raedt in dezen
staet ?*

Op de 41ste :

*Wat raedt , o Hemelraedt ? wat beft ter bant
genomen ?*

Berfaba by den zelve in Koning David in
ballingschap :

Genadigfte , wat raedt met onzen Salomon ,

Dit kint , uw' erfgenaem , gevloekt van Absolon?

*Waer bergen wy uw spruit ? wat fchaduw zal
haer dekken ?*

Men voege hier by de twyffeling en gemeen-
making van Filopaie in Vondels Jephtha :

My trekken man en kint , beide even fterk

Van

Van wederzyde, als in een worstelperk.

Zal ik't ontboudt van mynen heer misachten?

Of met de Zon zyn dochter eerst verwachten?

Hier is geen tydt. hofmeester, geef me raedt,

XXXII. HOOFSTUK.

Van de Tegenwerping.

DE * Tegenwerping is, wanneer wy vooraf opwerpen het geen een ander ons zou kunnen te gemoet voeren, en daer aenstonts een antwoord op passen. Hierom wort ze van de eerste zyde † Voorafneming of Bezetting, van de laetste ‡ Onderwerping genoemd. De Voorafneming is eigentlyk als wy enkel iet ophalen het geen ons van een ander kon tegengeworpen worden; waer van de merktekens veeltyts zyn, *Hoewel, schoon* enz. Op de Voorafneming antwoordt de Onderwerping, en wort meest gekent aen de woordekens, *Evenwel, echter, nochtans* enz. Hooft in het vierde boek der Neder-

* Objectio.

† Occupatio.

‡ Subjectio.

142 *Beginselen of kort Begrip*

derlantsche Historien: Men peinst misschien, dat ik, uit zucht tot myn beroep, de Godtgeleertheit haren vinger te verre in stoffe van Staet wil doen steken. Niet. Ik weet dat de bemelsche wet, en die van d'aertsche regering, twee byzondere baeken zyn. Maer men moetze over een brengen; om niet alleen den staet des Konings, maer ook zyn gewisse voor schipbreuk te hoeden. Antonides in het III. boek des Ystroms:

O waterplaeg, van waer komt u het hart zoo groot?

Of zou't uw scheepsmagt doen? wy kunnen mede een vloot

Uitleveren.

In het zelve boek:

Gy durft ver boven my op uwen adel bogen.

Maer wat geval heeft u eerst in het licht getogen?

Nogh in het zelve:

Gy twyffelt mooglyk aen

Myn hooger adeldom, en weigert my te wyken.

Wacr

Waer op strak de onderwerping of het antwoord volgt:

*Wel aen, ik zal met reën u flux de vlagh doen
sryken.*

XXXIII. HOOFSTUK.

Van de Toestaning.

DE * Toestaning is, als men iemand iet met woorden toestaet, het geen men liever anders gedaen zagh. Vondel in Noach:

*Ga trouwelooze, ga nu heen, vervloek de vrouwen,
Verlaetze.*

Kort daer aen:

Ga beene, berg uw lyf in Noachs beestekist.

Dezelve in Salomon op de 49ste bladzijde:

Volhard dan by uw wet in leven en in sterven.

Gy kunt myn offer, ik uw betgenootschap derven.

De-

• Epitrope.

144 *Beginfelen of kort Begrip*
Dezelve in Samfon op de elfde bladzijde:

*Ga beene, wreedtaert, val een liever bruid in d'ar-
men.*

Antonides in het derde boek des Yftrooms :

*Maer sta hem toe dat by op ons dat voordeel
wint ;*

*Zyn ftamboom evenwel heeft eens begin geno-
men :*

En hoe veel vroeger by aen't waffen is gekomen ,

Hoe eer het nootlot dreigt die weelderige ftruit

Te snoeien , en met ftam en diepen wortel uit

*Te fcheuren. Schut dat vry,vertraeg't met al uw
krachten ;*

*Gy hebt dien zwaren val meê op uw beurt te
wachten.*

Hier wil fomtyts wel een * Schemprede by-
komen. Vondel in Adam :

*Nu Adam, dat gaet wel: ga heen, gy hoeft
geen hulp*

Noch

* Ironia.

*Noch vrouwetrooft: gy kunt genoegh met dieren
leven,*

*En kentze hoofft voer hoofft, en kuntze namen
geven.*

Dezelve in Josef in Egipten aen het einde des
vierden Bedryfs:

Hartnekkige, ga benen,

Ga benen met den roem van zulk een morgenstar,

Voor wie gy d'oogen sluit. Ga meld nu Potiphar

*Hoemannelyk, hoe kuisch zich Josef bebb' ge-
queten.*

De Spotrede volgt in 't einde:

Dat is die koele knecht.

Men staet ook somtyts iet toe om gelegenheit
te nemen van dat weder in te halen, en de
tegenspraek krachtiger te maken. Dit blykt in
het voorbeeld even uit Antonides bygebracht,
en beter ook in dit uit Vondels tweede Be-
dryf van Samson:

K

Zy

146 *Beginfelen of kort Begrip*

*Zyt gy besneên, en volgtge uw grootvaêrs op hun
stappen,*

En uwe strenge wet, die 't jonge kint besnydt,

*Ontzietge onreine spys te proeven, 'k scheld't u
quyt:*

Ik vorder niet dat gy veraert van Mozes zedem

Volhard by die gewoonte, en offer uw gebeden

Aen uwe godtheit, die, alleen in uwe hut

Besloten, op een kist baer priesteren beschut.

*Maer toonne waer uw wet leert liegen en bedrie-
gen,*

*Een schoonheit, die u mint en eert, in slaep te
wiegen*

Met woorden zonder kracht en nadruk.

Hier mede eindigen wy dit kort bestek der Rederykkunst, hebbende den lezer getoont dat het den Nederlantsche vernuften niet ontbreekt aen sieraden, tot dit werk vereischt, en zy in welsprektheit noch vóór Grieken, noch Latynen, noch Italianen, noch Françoisen, welke laetste zich die kunst boven anderen toeigenen, behoeven te wyken. Met een woort besluiten wy dat dezelve omzichtig-

tigheid, die in de Woortwiffelingen vereifcht wort, hier ook moet waergenomen worden. Opdat de fceraden van wel zeggen, zoo ze te veel op een gepropt worden, geen walging in plaets van vermaeck veroorzaken.

Het andere deel der Rederykkunst, * Opzeggung genaemt, waer van wy gefproken hebben in het eerfte Hoofstuk, beftaet in een Rede wel op te zeggen, in het leiden der ftem, in de zangerige vloeientheit, in het verheffen en doen dalen des spreektoons naer maete der hartstogten, en in de gebaerden van het gansche lichaem. De leffen waer van, gelykze tot ons oogmerk voor het tegenwoordige niet dienftig zyn, zoo van andere uitheemsche pennen te boek gefelt, en in onze taele overgebragt zyn.

* Pronunciatio.

E I N D E.

BLADWYZER

DER

HOOFTSTUKKEN.

E	<i>Erste Hoofstuk. Wat de Rederykkunst en Uitspraak zy.</i>	bladz. 1
2 ^{de}	———— <i>wat de Woortwisseling zy.</i>	3
3 ^{de}	———— <i>van de Overnaminge der Oorzaek.</i>	14
4 ^{de}	———— <i>van de Overnaminge van 's Uitgewerke.</i>	17
5 ^{de}	———— <i>van de Overnaminge des Onderwerps.</i>	18
6 ^{de}	———— <i>van de Overnaminge des Byvoegfels.</i>	23
7 ^{de}	———— <i>van de Schemprede.</i>	30
8 ^{ste}	———— <i>van de Overdragt.</i>	39
9 ^{de}	———— <i>van de Vervanging eens Lidts.</i>	48
10 ^{de}	———— <i>van de Vervanginge eener Soorte.</i>	50
		11 ^{de}

B L A D W Y Z E R, enz.

11 ^{de}	Hoofstuk van de Vervanginge des Geheels.	53
12 ^{de}	———— van de Vervanging des Geslachts.	54
13 ^{de}	———— van de Gestalte en de Gestalte der Zegging.	57
14 ^{de}	———— van het Rym en den Maetzang.	59
15 ^{de}	———— van de Zamenvoeginge.	62
16 ^{de}	———— ——— Verdubbeling.	65
17 ^{de}	———— ——— Opklimming.	67
18 ^{de}	———— ——— Voorverbalinge.	70
19 ^{de}	———— ——— Wederkeering en Omtogt.	72
20 ^{ste}	———— van de Wederopneming.	82
21 ^{ste}	———— van den Hertredt.	85
22 ^{ste}	———— van de Verlettering.	86
23 ^{ste}	———— ——— Valwendinge.	89
24 ^{ste}	———— ——— Gestalte der Rede, en derzelver kracht.	94
25 ^{ste}	———— van de Uitroepinge.	95

25ste

B L A D W Y Z E R, enz.

26 ^{ste}	<i>Hoofstuk. Van de Verbeteringe.</i>	104
27 ^{ste}	————— ——— <i>Verzwyging.</i>	106
28 ^{ste}	————— ——— <i>Afwendinge.</i>	107
29 ^{ste}	————— ——— <i>Spraekverbeeldinge.</i>	120
30 ^{ste}	————— ——— <i>Twyffeling.</i>	130
31 ^{ste}	————— ——— <i>Gemeenmakinge.</i>	139
32 ^{ste}	————— ——— <i>Tegenwerping.</i>	141
33 ^{ste}	————— ——— <i>Toestaning.</i>	143

